

HEYECAN GÖSTERGESİ İLE YALANIN BULUNMASI ve CEZA HUKUKU

Dr. Öztekin TOSUN

Dr. Nevzat GÜRELLİ

İÇİNDEKİLER : GİRİŞ. — I - Tarihçe. — II - Heyecan göstergesinin mahiyeti : 1) Kan basıncının ölçülmesi; 2) Solunumun ölçülmesi; 3) Derinin elektriği ilemesinin ölçülmesi; 4) Adalelerdeki gayri iradî titremelerin ölçülmesi. — III - Göstergenin işleyişi ve terim meselesi. — IV - Göstergenin isabetli kullanılması için şartlar : 1) Denemedeki sorular bakımından; 2) Denemeye tâbi tutulan şahıs bakımından : a) Şahısların denemeye uygun olup olmaması, b) Şahısların deneme sırasında içinde bulunacakları şartlar; 3) Denemeyi yapan bakımından. — V - Göstergelyi kullanmakta rastlanan zorluklar. — VI - Yalanı bulmaktaki isabeti : 1) Lâboratuvar denemeleri; 2) Tatbikattaki durum : a) Özel sektörde, b) Askerî amaçlarla kullanılması, c) Adli soruşturmada kullanılması : aa) Suçluları bulmak için, bb) Suçsuzları bulmak için, cc) Tatbikattaki isabet nisbeti, d) İnfazda kullanılması, e) Önlemede kullanılması. — VII - Mevzuat karşısındaki durumu : 1) Amerika Birleşik Devletlerinde; 2) Avrupa ülkelerinde. — VIII - Göstergenin soruşturmada kullanılması bakımından ileri sürülen mütalâalar : 1) Göstergenin sorguda kullanılması aleyhindeki fikirler : a) Teknik bakımdan ileri sürülen itirazlar, b) Ahlâkî bakımdan ileri sürülen itirazlar, c) Hukukî bakımdan ileri sürülen itirazlar; 2) İtirazlara verilen cevaplar : a) Teknik bakımdan ileri sürülen itirazlara cevaplar, b) Ahlâkî bakımdan ileri sürülen itirazlara cevaplar, c) Hukukî bakımdan ileri sürülen itirazlara cevaplar. — Sonuç. — Bibliyografya.

GİRİŞ

Yalanın meydana çıkarılmasının Ceza Muhakemesi Hukuku bakımından önemi, izahı gerektirmeyecek kadar açıktır. Bu alanda bir çok ilmî araştırmalar yapılmış ve hattâ tatbikat alanına da geçilmiş bulunmaktadır. Biz bu etüdümüzde yalan makinesi veya yalan bulan makine diye tanınmış ve daha doğru olarak heyecan göstergesi adı verilmesi gerektiği kabul olunan araçlar üzerinde durmak istiyoruz. Etüdümüzün sonuna bir de bibliyografya ekledik. Bu bibliyografyada bizden sonra bu alanda çalışma yapmak isteyenlere faydalı olmak amacını güderek, adını bulmakla beraber kendisini ele geçirmemiz imkânını bulamadığımız kitap ve makaleleri de gösterdik.

Etüdümüz sekiz küçük bölümden meydana gelmiş bulunmaktadır. Göstergenin tarihçesi, mahiyeti, işleyişi, isabetli kullanılması için yerine getirilmesi gerekli şartlar, rastlanan zorluklar, yalanı bulmaktaki isabeti, mevzuat karşısındaki durumu ve nihayet soruşturmada kullanılması bakımından ileri sürülen mütalâalar üzerinde durulmuş ve konu hakkındaki noktai nazarımız (sonuç) bölümünde ifade edilmiştir.

I — TARİHÇE

Gerçeği meydana çıkarmak, bu suretle suçsuzların cezalanmasına mani olmak ve suçluların da cezaya çarptırılmasını mümkün kılmak için insanlar çok eski zamanlardan beri uğraşmışlardır. Çok defa bu maksatla sanıklar korkunç işkencelere maruz kalmışlar, bu suretle kendilerinden doğru beyanlar alınmasına çalışılmıştır. Yorgunluk ve açlık hallerinde vücutta bir zehirlenme hasıl olmakta, en dayanıklı üst beyin kontrol merkezleri felce uğramakta, daha aşağı merkezlerin faaliyetleri kontrolsüz kaldığından açıklanması istenmeyen fikirlerin ve düşüncelerin dışarı vurulmasına mani olacak kudret ve takat kalmamaktadır¹.

Bazan da cebir değil, hile yoluna başvurularak doğruyu bulmaya çalışıldığı olmuştur. Hileye misal olarak Hintlilere izafe olunan eşek tecrübesini gösterebiliriz. Bu tecrübenin şu şekilde yapıldığı anlatılmaktadır: sanık veya sanıklara evvelâ kutsal bir eşeğin yalanı bulduğu, şöyle ki, eğer kuyruğunu çeken suçsuz ise anırmadığı, suçlu ise anırdığı söylenmekte, ondan sonra sanık karanlık bir odada bulunan eşeğin yanına getirilmekte ve kuyruğunu çekmesi söylenmektedir. Eşeğin kuyruğuna kurum sürüldüğü için çekmeğe cesaret edenin eli kirlenmekte, işlediği fiilin meydana çıkmasından korkup kuyruğu çekmiyenin ise eli temiz kalmaktadır². Gene efsaneye göre, peygamber Hazreti Süleyman, bir bebeğin iki kadın tarafından kendi çocuğu olarak iddia edilmesi üzerine, bebeğin iki parçaya bölünmesini kararlaştırdığında, yalanın psikolojik yolla meydana çıkarılmasında belki ilk adımı atmıştır³.

1) *Tosun, Öztekin* : Narko - analiz ve ceza hukuku, İst. Ün. Huk. Fak. Mecmuası, 1963, sy. 1 - 2. sayısından ayrı bası, sh. 5.

2) *Ch. N. Joseph* : Le polygraphe «L'examen médico - psychologique et social des délinquants. Paris, 1953, sh. 295»; *Ferracúti*: Il poligrafo (Lie - detector) «Delitto e personalità», Milano, 1955, sh. 212.

3) *P. Shivabasappa* : Le détecteur de mensonges (Revue internationale de police criminelle, 1954, sy. 75, sh. 38).

Bu konuda sözü edilen ve bazılarınca Çinlilere izafe edilen piring tecrübesi de oldukça ilgi çekicidir. Sanığın ağzına bir avuç piring konulduktan sonra sorulara başlanmaktaydı; eğer sorgu sonunda sanığın ağzından çıkarılan piring kuru olursa onun bahis konusu fiili işlediği, ıslak olursa işlemediği sonucuna varılmaktaydı ⁴.

İlk nazarda saçma gibi görünen bu tecrübenin bugün doğru olduğu kabul edilen fizyolojik unsurlara dayandığı söylenmektedir. Gerçekten, yalanın hasıl ettiği heyecanla nörovejetatif sistemin sempatik kısmının tesiri ile tükürük ifrazatının durduğu kabul olunmaktadır ⁵.

Başka bir deney de, Hintlilerin baş parmak deneyidir ⁶. Bu deney, ilerde temas etmek fırsatını bulabileceğimiz Luria tremografi ve Mira manometresinden pek farklı değildir ⁷.

Gene eski zamanlara kadar inen meşhur bir örnek de Yunandan alınmıştır: Yunan doktorlarından Erasistrat (M.Ö. 300 - 250) ağır şekilde rahatsız bulunan Suriye prenslerinden Antiokus'u tedavi için çağırılır. Prens babası Nikator o sıralarda çok güzel bir kadınla evlenmiştir. Sarayda prensin bu üvey annesi Stratonice'ye aşık olduğu hakkında dedikodular dolaşmaktadır. Doktor, genç adamla bir müddet konuştuğundan sonra lâfı kraliçenin güzelliklerine getirir ve birden prensin nabzının çok hızlandığını, onun rahatsızlığının üvey annesine karşı duyduğu sevgiyi gizlemek için sarfettiği gayretten ileri geldiğini tespit eder ⁸.

Mevlâna'nın M. S. 13. asır ortalarında yazmış bulunduğu Mesnevi adlı eserde de benzer bir duruma rastlanmaktadır. Mesnevideki hikâyelerden birinde gitgide hastalığı artan bir halayığın tedavisine girişen doktorların bir türlü başarı sağlayamadıkları, nihayet bir doktorunun cariyenin nabzını tutarak onun şahsî ahvaline ait sorular sormaya başlayarak hastalığının sebebini ortaya çıkardığını okumaktayız. Bu parçayı aynen alıyoruz: «kız bütün sırlarını hekime açıkça söylemekte, kendi durağından, efendilerinden, şehrin-

4) Bazı yazarlar bunu İranlılara izafe etmekte ve biraz değişik bir şekilde anlatmaktadırlar. *Lopez'e* göre, sanığa piringi yutması söylenmekte, kuru olduğu için yutamayanın yalan söylediği sonucuna varılmaktaydı. Bk. *Emilio Mira Y Lopez: Manuel de psychologie juridique. Fransızca tercümesi, César Florès: Paris, 1959, sh. 161, Aynı zamanda Shivabasappa: s.g. makale, sh. 38.*

5) *Ch. N. Joseph: s. g. makale, sh. 295; Ferracuti: s. g. makale, sh. 213*

6) *Ch. N. Joseph: s. g. makale, sh. 295.*

7) *Ferracuti: s. g. makale, sh. 212.*

8) *Ferracuti: s. g. makale, sh. 213.*

den ve şehrinin dışından bahsetmekteydi. Hekim kızın anlatmasına kulak vermekte, nabzının atmasına dikkat etmekteydi. Nabzı kimin adı anılınca atarsa, cihanda gönlünün istediği odur, diyordu... Hekim şeker gibi Semerkant şehrini soruncaya kadar kızın nabzı tabii haldeydi. Semerkant'ı sorunca nabzı attı, çehresi kızardı, sarardı. Çünkü o, Semerkant'lı bir kuyumcudan ayrılmıştı....»⁹

Bütün bu deneyler, heyecanların fizyolojik, psikolojik incelenmesi bakımından mânalı olmakla beraber, bu inceleme için cihaz kullanılması ancak yarım yüzyıl öncesine kadar uzanmaktadır¹⁰.

1895'de Lombroso kan basıncının kaydedilmesi suretile yalan-çıların meydana çıkarılabileceğini ileri sürmüştü. 1904'de Münsterberg kan basıncı, solunum ve derinin elektrik akımını nakletmek kabiliyetini ölçen bir alet kullanmayı düşünmüştü¹¹. 1906 yılında Londrada Sir James Mackenzie adında bir kalp hastalıkları uzmanı, kalp hastalıkları teşhisinde kullanılmak üzere (the Ink Polygraph = Mürekkepli poligraf) adını verdiği bir alet imal etmişti; bu alet bugünkülerin esaslı kısımlarını ihtiva etmekteydi¹². 1907'de meşhur İsviçreli psikiyatr C. G. Jung derinin elektrik akımını nakletmek kabiliyetindeki değişiklik ile şuuraltı heyecan kompleksleri arasında bir ilinti bulunduğunu tespitte muvaffak olmuştu¹³. Bu arada zikredilmeye değer bir isim de Benussi'dir. Benussi 1914'de nefes alma müddeti ile nefes verme müddeti arasındaki nispetten denemeye tâbi tutulmanın yalan söyleyip söylemediğini tespitte muvaffak oluyordu. Yapılan denemelerde bir jürinin yalan söyliyeni tesadüfen bulmasına karşılık, Benussi bu metodu ile yüzde yüz isabet kaydetmeğe muvaffak olmuştu¹⁴. 1915'de Münsterberg'in talebesi ve ceza avukatı William Moulton Marston imal ettiği aletle 200 kişi üzerinde

9) *Mevlâna* : Mesnevî, 3. bası, İstanbul 1960. Çeviren *Veled İzbudak*, Cilt I, sh. 12/14. Aynı cildin 327. sahifesindeki notta şöyle bir açıklamaya rastlanmaktadır: Aşkın bu şekilde teşhis edilmesi XII. asır büyüklerinden *Nizami-i Arûzî'nin* «Çar makale»sinde İbn-i Sinaya atfedilmektedir (Layden - 1909, hikâye V, s. 76-80, haşiye 50-249, *İbn-i Sina*: Kanun - Bulak basması, C. 2, sh. 71 - 72).

10) *Johnston, A.* : The magic Lie Detector. The saga of Leonarde Keeler. (Academy lectures on Lie Detection. Compiled and Edited by V. A. Leonard. Cilt II, sh. 17).

11) *Ch. N. Joseph* : s. g. makale, sh. 295.

12) *Inbau, E. Fred* : The First Polygraph (The Journal of criminal Law, Criminology and Police Science, 1953, cilt 43, sy. 5, sh. 679).

13) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 213.

14) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 214.

denemeler yaparak kan basınçlarını ölçmüştür. Bu denemeler sayesinde kan basıncının yalanı ortaya çıkartmakta iyi bir vasıta olduğu anlaşılmıştır¹⁵.

İşin bu safhasından itibaren Amerikada meseleye büyük bir ilgi gösterilmiştir. Birinci Dünya harbi patlamış ve casusluk işlerinde yalanı bulmanın önemi çok fazlalaşmıştır. Sonuç olarak, Amerika Millî Araştırma Şûrası, Marston ile öteki psikologları bu konuda çalışmaya sevk etmiş, fakat bu çalışmalar lâboratuvar çerçevesini aşmadan harp bitmiştir¹⁶. Bugün Amerikada Lie detector = yalanı bulan makina adı ile anılan alet 1921 yılından evvel meydana getirilememiştir¹⁷. O yıl, John A. Larson, Marston'un çalışmalarını tekrar ele alarak ilk defa kan basıncını ve solunumu aynı anda kaydedebilen bir alet yapmaya muvaffak olabilmıştır¹⁸. Larson, Berkeley polisi yanında çalışırken Standford Üniversitesi psikologlarından Keeler ile birlikte Northwestern Üniversitesinde kurulan Scientific Crime Detection Laboratory'de araştırmalara devam etmiştir. 1926 dan itibaren Keeler, Larson'un aletini geliştirmiştir. Larson 400 kişi üzerinde denemeler yapmıştı, Keeler'in ise 30.000 kişi üzerinde deneme yaptığı tahmin olunmaktadır. 1932'de Fordham Üniversitesinden W. G. Summers derinin elektrik iletme kabiliyetini ölçen bir alet yaparak araştırmalara başlamıştı; Keeler, Summers'in bu çalışmalarına ilgi göstererek 1938'de aletine bir de psikogalvanometre eklemiş ve seri halinde imalâta başlanmıştır.

İkinci Dünya harbi patladığı zaman alet Amerikan ordusunun hizmetine hazır bulunmaktaydı. Bugün ise Amerikan Silâhlı Kuvvetlerinin mecburî teçhizatı arasındadır. 1945'de John E. Reid tarafından yapılan araştırmalar sonunda çok daha gelişmiş bir alet ve sorgu tekniği elde edilmiştir¹⁹, kullanılması da bir çok Amerikan devletine yayılmıştır.

15) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 214; *Ch. N. Joseph*: s. g. makale, sh. 296.

16) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 215.

17) *Inbau* : *The Lie - Detector*, 1950, sh. 2.

18) *Ferracuti*, *Inbau* ve *Reid*'in çalışmalarında, böyle bir aletin ilk defa meşhur İngiliz kalp mütehassısı Sir *James Mackenzie* tarafından 1906'da düşünüldüğünü ileri sürdüklerini beyan etmektedir (*Ferracuti* : s.g.m., sh. 215/not. 21).

19) *Inbau* : s. g. eser, sh. 3.

II — HEYECAN GÖSTERGESİNİN MAHİYETİ

İnsanın heyecanlanması halinde gözle görülen bazı tezahürler herkesin bildiği bir şeydir (Yüzdeki mimikler, sesteki değişmeler, baş ve ellerin hareketleri gibi); bunların yanında solunum ve nabız değişiklikleri, çoğunlukla ellerin ve ayakların çok zayıf gayri iradî hareketleri, ter guddelerinin ifrazatına bağlı psikogalvanik refleks denen derinin elektrik iletmesindeki değişiklikler gibi bazı tezahürler ise ancak bunları kaydeden bazı aletler vasıtasile sıhhatli bir şekilde tespit edilebilmektedir ²⁰.

Tarihî bakımdan evvelâ kan basıncı, sonra solunum ve nihayet derinin elektrik iletkenliğindeki değişikliklerin üzerinde durulduğu, bu üç unsurun yanında nefes sıcaklığının, vücut sıcaklığının, azaların, meselâ baş parmağın genişlemesinin veya daralmasının ölçüldüğü görülmüştür ²¹.

1) *Kan basıncının ölçülmesi :*

Heyecan halinde kalp daha hızlı atmakta, bu da kan dolaşımını hızlandırmaktadır. Robinson, kitabında bu hususu basitleştirerek şu şekilde izah etmektedir: «Her heyecan uzviyetimizde bir takım değişiklikler meydana getirir. Anî ve kaçınılmaz bir tehlike karşısında olduğumuzu farzedelim. Vücudumuz derhal müdafaaaya hazırlanır. Milyonlarca kırmızı küreyve hakikî muharipler gibi dalaktan çıkar ve böbreküstü ve sair guddelerin ifrazlarıyla birlikte kana karışır; böylece sinir ve adalelerimize yeni bir enerji hücumu vukubulur. Bu yüzden kalp çarpıntısının arttığı ve kan tazyikinin de bariz bir şekilde yükseldiği görülür (kim anî bir korku karşısında şiryanlarının zonkladığını hissetmemiştir?). Eğer tehlike sorulan bir sual şeklinde ise, vereceği cevapla yaptığı cürüm arasında bir münasebet bulunabileceğini düşünen sanığın ilk anî reaksiyonu, korku, bir delili kendi ağzından kaçırma korkusu, mücrimiyetinin ispat edilmesi korkusu ve nihayet ceza ve belki de ölüm korkusudur. Bu yüzden bütün uzviyeti müdafaa vaziyeti alıp bu müdafaa da mücrimiyetini gizleme gayreti şeklinde evvelâ gayri ihtiyarî ve sadece uzvidir. Masum veya mücrim, herkesin, bir cürümle itham edildiği zaman, bazan hiddetle karışık bir korku hissedeceği tabiidir. Hiddetle kor-

20) *Seeling* : *Traité de criminologie*, Paris, 1956, sh. 295/296.

21) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 222.

ku mücrimin kan tazyikinde aynı artışı vücuda getirirler.»²² Belli bir zaman aralığı içinde damardan geçen kanın miktarının ölçülmesi veya kalp darbelerinin sayılması suretile kan basıncının artıp azalmasını tespit etmek mümkün olmaktadır. Hattâ bu durumun meselâ el veya parmak ucundaki genişlemeyi daralmayı ölçmek suretile tespit edilmesi de kabildir. Bazılarınca da adalî ve zihnî faaliyet kalp atışını fazlalaştırmakta ve kan dolaşımını hızlandırmaktadır. Yalan söyleyen kimse de zihnî bir faaliyet sarfettiğinden, bu faaliyeti tespit edilerek yalanı meydana çıkarılabilmektedir²³. Fakat sonradan yapılan araştırmalar kan basıncının zihnî faaliyetten ziyade heyecan sebeble artmakta olduğunu göstermiştir²⁴.

Bununla beraber, soruşturma konusu ile sorulan sual üzerine kan basıncının yükselmesi her zaman suçluluğa delâlet etmemektedir. Bu yükselişin kontrol soruları ve solunum ile birlikte mütalâa edilmesi gerekmektedir²⁵.

2) Solunumun ölçülmesi :

Heyecan hali solunum faaliyetine de tesir eder. Şahısların çoğunun sıklaşan solunumu yavaşlatmaya gayret ettikleri görülür ve bunun neticesi olarak vücudun oksijen ihtiyacı telâfi edilemez hale girer. Bu sırada olayla ilgili bir soru sorulunca, şahsın derin bir nefes almaya mecbur olduğu görülür²⁶. Bu şekilde, solunum faaliyetindeki değişikliklerin izlenip tespit edilmesi sayesinde denemeye tâbi tutulan şahsın heyecanlı olup olmadığını tespit etmenin mümkün olduğu sonucuna varılmıştır. Bu esastan hareket eden çalışmalar sonucunda solunumun heyecan halinde hem daha sık hem de daha derin olduğu anlaşılmıştır. 1914'de Benussi yaptığı denemeler sonucunda nefes alma ile nefes verme arasındaki nisbetin ölçülmesiyle denemeye tâbi tutulan şahsın doğru veya yalan söylediğinin meydana

22) *Robinson* : İlim - cürüm savaşı (Bahaettin Kirman tercümesi), Ankara, 1949, sh. 280/281.

23) *Susini* : Etude sur les conditions d'emploi du polygraph, vulgairement appelé le «Lie - detector» (Examen médico - psychologyque et social des délinquants. Paris, 1952, sh. 301 - 311).

24) *Woodworth, Robert S. - Schlosberg, Harold* : Experimental Psychology. New York, 1956, sh. 188.

25) *Arther, Richard O.* : Blood Pressure Rises on Relevant Questions in Lie Detection - Sometimes an Indication of Innocence not guilt (The Journal of criminal law, criminology and police Science, 1955, cilt 46, sy. 1, sh. 112).

26) *Robinson* : s. g. eser, sh. 285.

çıkarılmasının mümkün olduğu sonucuna varmıştır. Bir jüri önünde beyanda bulunanların bu usulle yapılan muayenelerinde aşağı yukarı yüzde yüz doğruyu bulan Benussiye mukabil jüri ancak tesadüfî olarak isabetli kararlar verebilmiştir ²⁷.

3) Derinin elektriği iletmesinin ölçülmesi :

İnsan derisi elektriği geçirmekte, fakat bu emişin her zaman eşit olmadığı görülmektedir. Buna derinin elektriğe mukavemeti denmektedir. Bu mukavemet, d'Arsonval'e göre, ter bezlerinin ifrazatı arttıkça azalmaktadır ²⁸. Şahsa, deneme sırasında sorulan sorular onu telâşa düşürecek mahiyette olursa, şahıs gerçekten kendisini suçlu hissediyorsa, bu anî tehlikeyi bertaraf etmek üzere hasıl olan iç enerji ter güddelerinin ifrazatını arttırmaktadır ²⁹. Sanığın heyecanlarını gizlemek için yaptığı bütün gayretler onun ter guddelerinin reaksiyonunu arttırmaktan başka bir işe yaramamaktadır ³⁰. Yalnız akıl hastaları ve isterikler heyecanlarını saklamadıklarından, bu reaksiyonun onlarda daha zayıf olduğu söylenmiştir. Bu reaksiyona refleks galvanik dendiğinden bunu ölçen alete de psikogalvanometre ismi verilmektedir. Çoğu zaman avuç içine konan elektrotlar sayesinde vücuttan elektrik geçirilmekte, avuç içindeki terlemenin değişmesine göre akımın azalıp çoğalmasını bu galvanometre göstermektedir. Şahıs isterse kendisine sorulan suallere cevap vermiyebilir, fakat ter guddelerinin kendi aleyhinde şahadette bulunmasına mâni olamaz ³¹.

4) Adalelerdeki gayri iradî titremelerin ölçülmesi :

Rus psikolog A. R. Luria, 1920'de parmakların gayri iradî titremelerini ölçen bir aletle yalanı bulmaya çalışmıştır. Rusyada başlayan bu çalışmalar sonra A.B.D. de ele alınmıştır ³². Mira manometresi de bu meyanda sayılacak aletlerdendir. Fakat bu ve benzeri

27) *Gorphe, Fr.* : L'appréciation des preuves en justice. Paris, 1947, sh. 115; *Susini* : s.g. makale, sh. 301.

28) *Susini* : s.g. makale, sh. 305.

29) *Robinson* : s.g. eser, sh. 285.

30) *Shivabasappa* : s.g. makale, sh. 41.

31) *Robinson, Henri Morton* : İlim - Cürüm Savaşı (Bahattin Kirman tercümesi, Ankara, 1949, sh. 285).

32) *Ferracuti* : s.g. makale, sh. 221; *Woodsworth - Schlosberg* : s.g.e., sh. 189.

aletlerle göz kapakları titremesinin v.s. ölçülmesi usulleri pek gelişmemişlerdir.

Bugün, yukarda temas edildiği gibi, en modern heyecan göstergeleri ya ilk üç unsura yahut ta tek başına derinin elektrik iletgenliğinin ölçülmesine dayanmaktadır.

III — GÖSTERGENİN İŞLEYİŞİ VE TERİM MESELESİ

Heyecan göstergesi hakkında bir fikir sahibi olabilmek için, kısaca da olsa, bu aletin ne şekilde işlediğini bilmeden edemiyeceğimizi zannediyoruz.

Yukarda heyecan göstergelerinin değişik esaslara dayandırılmasının mümkün olduğunu, bazan kan basıncına, bazan solunuma bazan da psikogalvanik reflekse dayandığını görmüştük. Bugünkü makinelerin çoğu bu üç esasa da yer vermektedir. Tabiatile meselâ sadece parmakların ucuna takılmak suretile elektrik akımını ölçenlerinden bile bahsetmek mümkündür. Fakat genellikle şöyle bir tarif yapılabilir:

Kola sarılan lâstik bir boru şişirildiği zaman damarların şişmesini ve inmesini bir kaleme aksettirerek kan basıncını kaydetmektedir.

Gögse sarılan bol pilili bir lâstik boru aynı şekilde solunumu kaydetmeği mümkün kılmaktadır.

En yeni makinelerde bir de derinin elektrik geçirme kabiliyetini ölçen kısım bulunmaktadır. Bir galvanometre ele takılmış elektrotlardan geçen elektrik miktarını kaydetmektedirler.

Kan basıncındaki değişmelere adalelerin hareket etmesinin sebebiyet verdiği düşünülerek bazı yeni makinelerde bir de adalelerin hareketlerini kaydeden bir kısım eklenmiştir³³.

Gerekli şekilde kullanıldığında makine denemeye tâbi tutulan şahsın adıgeçen fizyolojik faaliyetlerini bir yürüyen kâğıt şeride çizmekte veya ibre ile göstermektedir.

Terim meselesi :

Bu aletlere yalanı bulan makine (detecteur de mensonge, Lie - detector) ismi verilmesine rağmen yazarlar bu ismin yerinde olmadığı müttetikirler. Makinenin mahiyeti ve işlemesi münasebe-

33) *Bennett, James* : Il «poligrafo» visto da un amministratore penitenziario (Quaderni di criminologia clinica, 1961, sy. 2, sh. 152).

tile verdiğimiz izahlardan da anlaşılacağı üzere, alet sadece heyecan durumundaki değişimleri göstermektedir. Böyle bir alete yalanı bulan makine denmesi iltibaslara mahal vermektedir. Buna, Minnesota Üniversitesi Koruma ve Emniyet Kısmı direktörü C. B. Hanscom'un dediği gibi, «heyecan ve stres'ler göstergesi» adı verilmesinin doğru olduğu söylenmiştir³⁴. Bizzat Keeler de bu nokta üzerinde durmuş, nasıl ki steteskop, termometre yahut mikroskop «apandisiti bulan makine» ismini alamazsa, bu da yalanı bulan makine ismini alamaz, demiştir; ona göre, apandisit, paranoia yahut başka bedenî veya aklî hastalıklar nasıl bazı arazlarla meydana çıkarılıyorsa, bu makine de bu nevi arazları ortaya çıkarmaktan ileri gitmemektedir³⁵.

Poligraf terimi ise yunanca, çok yazı demektir; göstergenin kan basıncını, solunumu, derinin elektrik iletgenliğini v.s. aynı zamanda kaydetmesi dolayısıyla kullanılmıştır.

IV — GÖSTERGENİN İSABETLİ KULLANILMASI İÇİN GEREKEN ŞARTLAR

Bu şartlar, denemedeki sorular, denemeye tâbi tutulan şahıs ve denemeyi yapan bakımından üç kısımda incelenebilir.

1) *Denemedeki sorular bakımından :*

Göstergeye tâbi tutulan şahsın reaksiyonlarını ölçmek için, bir takım stimuluslara, tahriklere, aksiyonlara lüzum vardır. Bu da soru sormak şeklinde olacaktır. Soru sorma tekniğinin bu bakımdan önemi vardır. Bu konuda üç türlü soru tertip olunabilmektedir:

- a) Olayla ilgili sorular ve olayla ilgili olmayan sorular,
- b) Şok sorular,
- c) Gerilim tepesi soruları.

Olayla ilgili olan ve olmayan sorular sisteminde, bir kere denemeye tâbi tutulananın normal reaksiyonlarını tâyin etmek için suç ile hiç ilgisi olmayan, «Nerede oturuyorsun? Denize girer misin? Ba-

34) *Bennett* : s.g. makale, sh. 152.

35) *Keeler* : The detection of deception (Encyclopedia britannica, supplement the World Today. Juillet, 1936 (*Gorphe*'dan naklen: s.g.e., sh. 126); *Graven*: Le problème des nouvelles techniques d'investigation au procès pénal (Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1950, sh. 332).

lık sever misin?» gibi önemsiz sorular sorulur. Bu sırada suç ile ilgili olan meselâ «Onu sen mi öldürdün? Bu bıçak senin midir?» gibi sorular sorularak, evvelki soruların sebep olduğu grafik ile bu sonuçların grafiği karşılaştırılır³⁶. Eğer sanık suçlu değilse olayla ilgili olan sorularla, ilgili olmayan sorulara verilen cevaplar arasında pek büyük bir fark olmadığı görülecektir³⁷. Bu soruların 20, 25 den fazla olmaması lâzımdır. Önemsiz yani suç ile ilgili olmayan soruların herkes için aynı olması mümkündür. Bu şekilde denemeyi yapan sadece suç ile ilgili soruları hazırlayacaktır. İlk 5 veya 6 soru suç ile ilgisiz olmalı, sonraki suç ile ilgili sorular arasına da ilgisizler yerleştirilmelidir³⁸.

Bir başka metod da, «shock question» şok sorular metodudur. Bu usulde de suçla ilgili sorular evvelden denemeye tâbi tutulana haber verilmeden sorulacaktır. Bu usul pek tavsiyeye şayan değildir; çünkü şahsın normal reaksiyonları ölçülmeden yapılmakta ve heyecan halinde genel, standart heyecan birimleri bulunmadığı için denemeye tâbi tutulananın heyecan seviyesi hakkında bir fikir sahibi olunamamaktadır³⁹.

Nihayet sonuncu ve çok faydalı bir metod da «Peak of tension» gerilim tepesi metodudur. Bu metodda denemeye tâbi tutulan şahsın hangi soruda reaksiyon gösterdiği tespit edilmektedir. Meselâ, bir şahsın ne ile öldürüldüğü araştırılırken, denemeye tâbi tutulan şahsa silâh nevelerini muhtevi bir listeden, bıçakla mı, zehirle mi, tabanca ile mi, boğarak mı, v.s. diye sorulmaktadır. Grafikteki yükselme denemeye tâbi tutulananın bir bilgisi olduğunu göstermektedir. Bu metodda soru sırasının evvelden gösterilmesinin de önemi vardır. Bu suretle korkulan soruya yaklaşırken heyecan artmakta, o soru geçildikten sonra ise heyecan kaybolmakta, bu suretle heyecan suçla ilgili soruda en yüksek seviyesini, tepeyi bulmaktadır.

Her üç nevi soru ile deneme yapılmasında da, soruların tertibinde evet, hayır, bilmiyorum gibi kısa cevaplarda heyecanın hangi anda artıp eksildiğini tespit etmek zorlaşmakta, karışıklık olmaktadır.

36) *Fragola* : Il Lie - Detector e le sue applicazioni (Giustizia Penale, 1955, I, sh. 371); *Marzi*: La perizia psicologica nella studio della testimonianza. Firenze, sh. 33.

37) *Shivabasappa* : s.g. makale, sh. 40/41.

38) *Ferracuti* : s.g. makale, sh.226 - 227.

39) *Ferracuti* : s.g. makale, sh. 227.

Sorular en az iki kere baştan aşağı sorulmalı ve reaksiyonlar aralarında karşılaştırılmalıdır. Bu sayede tesadüfî unsurların tesiri bertaraf edilmiş olacaktır. En yeni araştırmalar soruların tekrar edilmesinin heyecan reaksiyonlarını ortadan kaldırmadığını meydana koymuştur⁴⁰. Buna karşılık, failin yalanının gösterge tarafından yakalandığının söylenmesi halinde sorunun ikinci bir tekrarı halinde heyecan hafifliyebilmektedir⁴¹.

Durum bu olunca, kanaatimizce, fazla heyecanlı kimseler bakımından sadece suç ile ilgili olan bir söz grafiğe tesir edebilir; bu nevi bir yanılmaya sebep olmamak için denemenin bir kaç kere tekrarı şart olmaktadır. Çünkü uzmanların söylediğine göre, suçsuz kimse de aynı suçlu gibi bazı sorularda heyecanlanmakta ve her ikisinin grafiği bazan birbirine benzemektedir; fakat denemeler tekrarlandıkça arada bir farklılaşma da belirmeye başlamakta, suçlunun heyecan grafiği aynen kalır veya hattâ artarken, suçsuzun heyecan grafiğinde muhakkak bir düşme kaydedilmektedir⁴².

Ayrıca, kan basıncının ölçülmesinde, adalelerin gerilmesi suretile sun'î bir arttırmanın mümkün olduğunu beyan edenler çıkmıştır⁴³. Bu durumlarda da denemenin tekrarı suretile bu sun'ilik bertaraf edilebilir, zannediyoruz.

Heyecan göstergesinin ilerde daha başarılı olarak kullanılabilmesi için, soruların standart hale getirilmesi çaresi bulunmasını tavsiye edenler vardır⁴⁴.

2) Denemeye tâbi tutulan şahıs bakımından :

Bu konuda üzerinde durulacak meseleler her şahsın denemeye tâbi tutulmakta eşit olup olmadığı meselesi ile şahısların deneme sırasında ne gibi bir ortamda bulunması gerektiğidir.

a) Şahısların denemeye uygun olup olmaması :

Göstergenin kullanılması herkes bakımından ve her zaman başarılı olmamaktadır. Bazı kimseler bu nevi göstergeye uygun değil-

40) A report of research on detection of deception Indiana University (Şapograf bası) *Ferracuti*'den naklen: s. g. makale, sh. 229.

41) *Ferracuti* : s.g.makale, sh. 229.

42) *Susini* : s. g. makale, sh. 304.

43) *Boon* : s. g. makale, sh. 292.

44) *Bennett* : s. g. makale, sh. 157.

dirler; bu kategori kimseler az olmakla beraber bilinmelerinde fayda vardır.

Reid'e göre, göstergenin aciz kaldığı kimseler % 20 kadardır. Gerçekten, asosyal şahıslar doğru söylemekten ziyade yalan söylemeğe meyyaldirler ve bunun sonucu olarak da yalan söylediklerine dair bir emareye rastlanmamaktadır; eğer gösterge bazı emareler gösterirse, bu, normal insanlardakinden farklı olmaktadır. Aynı mülahazalar hiç bir heyecan izi göstermiyen veya pek az gösteren patolojik yalancılar bakımından da variddir⁴⁵.

Bennett'in naklettiğine göre, şahısların % 30 u gösterge ile muayene bakımından elverişli değildir; bunlar aklen zayıf olanlar, küçükler, ihtiyarlar ve akıl hastalarından ibarettir⁴⁶.

Ferracuti⁴⁷, patolojik yalancıların ve yalan söylerken hiç bir reaksiyon göstermiyen bazı psikopatların makine ile alınan grafiklerinde yalanın pek az tesir yapabildiğini müşahede ettiğini beyan etmektedir. Bundan başka değişik organik rahatsızlıkları bulunan şahısların, kronik alkoliklerin ve uyuşturucu madde kullananların, halkın % 12 sini teşkil eden ve akıl dereceleri (IQ) 75 den aşağı ve 125 den yukarı olanların (ebleh, bunak ve yüksek kabiliyetlilerin), evvelce yapılan denemelerde yalanı ortaya çıkanların, sedatif (teskin edici) ilâçlar alanların da aynı şekilde göstergeye elverişli olmadığını söylemektedir.

Patolojik arazlar, kalp rahatsızlıkları ve arteryoskleroz'dan rahatsız bulunan kimselerin ya hiç göstergeye tâbi tutulmaması veya çok usta ellerle denemenin yapılması tavsiye olunmaktadır⁴⁸. Meselâ yangın çıkarma hallerinde faillerin çoğunda psikopatolojik emarelerin fazlalığı hatırdan çıkarılmamalıdır⁴⁹. Bununla beraber, basit sinirlilik hali kolaylıkla teşhis ve tefrik edilebildiği için bu hallerde gösterge ile test'e tabi tutulmanın bir mahzuru olmadığı kabul olunmuştur⁵⁰.

Babalık dâvalarında da, dâvalıyı olduğu kadar anneyi ve tanıkları da gösterge ile muayeneye tâbi tutmalıdır. Bu nevi hallerde dâ-

45) *Boon* : s. g. makale, sh. 292.

46) *Bennett* : s. g. makale, sh. 156; *Mc Fatridge, William L.*: Some concepts for preinterrogation preparation (Academy lectures on Lie Detection compiled and edited by V. A. Leonard, 1958, Springfield, Illinois, cilt II, sh. 54).

47) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 229/230.

48) *Susini* : s. g. makale, sh. 308.

49) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 231.

50) *Inbau* : *The Lie - Detector*, The Hague, 1950, sh. 8.

valı çoğunlukla anne ile cinsî münasebette bulunduğunu ileri süren bir tanık bulmaktadır⁵¹. Bu hallerde başka deliller (meselâ, kan grupları delili) sadece sorumluluğu bertaraf etmeğe yaradığından göstergenin faydası büyük olabilir.

Nihayet, bütün cinsî suçlarda, tecrübe, gerek sanığın gerekse mağdurun suçun gerçekten meydana gelip gelmediğini araştırmak bakımından gösterge ile muayeneye tâbi tutulmasını gerektirmektedir⁵².

b) Şahısların deneme sırasında içinde bulunacakları şartlar:

Denemeye tâbi tutulacak kimseler beden ve ruh bakımlarından iyi bir durumda olmalıdırlar. Alkol ve uyuşturucu madde almamış bulunmalıdırlar. Yorgun veya aç kimseler üzerinde hiç bir zaman deneme yapılmamalıdır. İnceleme hiç bir zaman uzun süre devam etmemelidir; çünkü, deneme uzadıkça reaksiyonlarda bir azalma görülmektedir.

Denemeye tâbi tutulan şahsa kaba muamele etmemelidir. Sorulara cevap vermekten çekindiği takdirde, cevap vermeğe zorlamakta mâna yoktur; çünkü, sanık konuşmasa da reaksiyonları aynen, kendisini konuşuyormuş gibi göstermekte devam etmektedir.

Sorgunun yapıldığı oda sessiz ve dış tesirlerden uzak olmalıdır. Denemeye tâbi tutulan şahıs, göstergeden çıkan grafikleri görmeyecek şekilde oturtulmalıdır. Odada uzman ile muayene edilen şahıstan başkası bulunmamalıdır; hâkim, savcı gibi başka kimseler denemeyi yandaki odadan açılan bir pencereden seyretmelidirler.

Denemeye tâbi tutulan şahsın oturduğu iskemle rahat fakat, nefes alıp vermenin kolay kaydedilebilmesi için, sert arkalıklı olmalıdır⁵³.

Dış tesirlerin denemeye ne suretle etki yapabildiğini canlandırmak için bazı olayları hatırlatmak uygun olur:⁵⁴

Bir kadın gösterge ile denemeye tâbi tutulurken, kan basıncının münasebeti yokken yükseldiği müşahede olunmuştur. Sonradan bunun sebebinin kadının gözlerinin odada bulunan kitap rafındaki kuru kafa tasına takılması olduğu anlaşılmıştır.

51) *Arther - Reid* : Utilising the Lie - detector technique to determine the truth in disputed paternity cases (Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, 1954, cilt 45, sy. 2, sh. 213 - 221).

52) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 231.

53) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 229 - 231; *Joseph, Ch. N.*: s. g. makale, sh. 297; *Shivabasappa*: s. g. makale, sh. 40.

54) *Johnton, Alva* : s. g. makale, sh: 18/19.

Keeler'in bir adlî olay dolayısıyla yaptığı denemelerden birinde grafikte aynı şekilde bir yükselme olmuş ve Keeler suçsuzluğundan emin bulunduğu süjeye «Allah aşkına o anda aklına ne geldi?» diye sormuş, neticede süjenin pencereden, karşıdaki yangın merdiveni üzerinde sırtında bir bornozla güneş banyosu yapan bir kadını seyretmekte olduğu ve grafikteki yükselme anında kadının bornozun lüzumsuzluğuna karar verdiği ortaya çıkmıştır.

3) Denemeyi yapan bakımından :

Heyecan göstergesini orta zekâde bir insanın harekete geçirmesi mümkündür. Fakat soru testlerinin hazırlanması ve grafiklerin yorumu olağanüstü bir zekâ ve kavrayışı gerektirmektedir⁵⁵. Bu bakımdan, sonuçların isabetli veya isabetsiz olmasında onu kullananın rolü çok önemli olmaktadır. Halen, göstergenin başarısı onu kullanan uzmanın ustalığına bağlı olup yargı makamları tek başlarına bu grafikleri doğru bir şekilde kıymetlendirmek imkânına sahip değildir⁵⁶.

Gerçekten, başarılı bir test elde etmek için göstergenin mükemmelliği kadar deneme yapanın da rolü mühimdir; soruları heyecan doğuracak şekilde hazırlıyacak odur. Bu soru sırası polisteki dosya nazara alınarak hazırlanacak ve araştırmacının elde ettiği bilgilere göre, deneme sırasında da değiştirilecek, yenilenecektir. Suçla ilgili ve ilgisiz sorular, yukarda temas edildiği gibi, muayyen bir şekilde dizilmiş olacak, bu diziş sayesinde ki sanığın heyecan bakımından normal olan durumu tespit edilecek ve şayet sanık suçlu ise anormal reaksiyonların hangi sorular karşısında olduğu anlaşılacaktır.

Ferracuti, heyecan göstergesi ile deneme yapanların fizyoloji, suçlu psikolojisi ve sorgu tekniği bilmelerini şart koşmakta ve ABD de bu sebeple okullar kurulmak zorunda kalındığından bahsetmektedir⁵⁷. Inbau'ya göre ise, deneme yapan şahsın bir fizikçi veya psikolog olmasına hiç lüzum yoktur; zeki olması ve iyi bir genel kültürünün bulunması (tercihan üniversite mezunu olması) yeterlidir. Ayrıca bu işe candan ilgi göstermesi, genel olarak insan tabiatını pratik bir şekilde bilmesi ve insanlarla kolay anlaşılan, arkadaşları ve meslekdaşları tarafından sevilen biri olması lâzımdır. Bu hususiyetleri kendinde toplamadıktan sonra hiç bir hazırlık, hiç bir antren-

55) *Bennett* : s.g. makale, sh. 153; *Boon* : s.g. makale, sh. 292.

56) *Boon* : s.g. makale, sh. 327.

57) *Ferracuti* : s.g. makale, sh. 240.

man, hiç bir tatbikat, ne kadar uzun olursa olsun, bir uzmanı başarıya götürmeğe yetmiyecektir. Fakat, bu kabiliyetleri bulunanlar bile altı aylık bir hazırlıktan geçmelidirler⁵⁸. Susini de bir bakıma bu fikirlere yakın bir mütalâada bulunmakta, uzmanın psikolojik nüansları ve aynı zamanda sorgu tekniğini bilmesi gerektiğini, polislikte tecrübe sahibi olmasını aramakta, bu metodun hayattan ayrı bir lâboratuvarda öğrenilemeyeceğini söylemektedir⁵⁹.

Amerikada, gerek suç araştırması alanında gerekse başka alanlarda uzman olarak 2.000 kişi kadar çalıştığı, bunların ancak bir düzinesinin pek iyimser bir ifade ile iki düzinesinin kalifiye olduğu söylenmiştir⁶⁰. Bu yüzden heyecan göstergesi uzmanlığı mesleğinin sıkı bir şekilde tanzim edilmesinin gerektiği beyan olunmuştur⁶¹.

Bugün üniversitelerin psikoloji lâboratuvarlarında başlamış bulunan araştırmalar artık polis lâboratuvarlarına aksetmiş bulunmakta ve buralarda kendisinden faydalanılacak uzmanları seri halinde yetiştirmek için de özel okullar açılması zarureti duyulmaktadır. Keeler bir okul açmış, ölümünden sonra (1949) burasını Jack Harrison devam ettirmiştir. Amerikan Ordusu da Georgia'da askerî polis idaresinde bir başka okul açmıştır. Buradaki tahsil süresi 8 aydır. Başka bir okul da bugün Şikago'da Stoelting firması nezdindedir⁶². 1954'de Waşington'da North Western Üniversitesinden Inbau'nun müdürlüğü altında bir Amerikan Poligraf inceleyicileri Akademisi açılmıştır⁶³.

V — GÖSTERGEYİ KULLANMAKTA RASTLANAN ZORLUKLAR

Yukardaki incelemelerimizin ışığı altında bu zorlukları şu şekilde sıralamamız mümkündür:

1) Heyecan göstergesini kullanmak bir ilim değil, fakat bir san'at olarak vasıflandırılmıştır ki⁶⁴, biz de bu fikre hak veriyoruz. Bu konuda en yetkili olanlardan Inbau gerek soruların hazırlanma-

58) *Inbau* : Lie Detector, sh. 10-11; *Gregory, Alex Lee*: Why Workers Steal (The Saturday Evening Post, November 10, 1962, sh. 71); *Steel, Robert D.*: A.S.I. Prospectus (Academy lectures on Lie Detection.. sh. 38-39).

59) *Susini* : s. g. makale, sh. 307.

60) *Bennett* : s. g. makale, sh. 154.

61) *Bennett* : s. g. makale, sh. 157.

62) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 216.

63) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 240; *Steel*: s. g. makale, sh. 39.

64) Dr. Condor'un fikri için, bk.: *Bennett*: s. g. makale, sh. 159.

sını, gerek grafiklerin tefsirini yapacak kimsenin lâboratuvarda öğrenemediği bazı kabiliyetlere sahip olmasını ön şart olarak kabul etmektedir. Bu durumda, her uzman aynı kabiliyetlere sahip olmadığı için grafiklerin tefsirinin uzmandan uzmana değişeceğini kabul etmek gerekmektedir.

Kanaatimizce, bu müşahede makinenin kullanılmaması için değil, fakat uzmanların iyi seçilmesi için bir ikaz olarak kabul edilmelidir.

2) Bazı kimselerin göstergeye elverişli olmadığından yukarıda bahsetmiştik. Bunlar bakımından göstergenin kullanılmaması ve soruşturmanın geleneksel usullerle yürütülmesinden başka çare olmayabilir. Fakat bu demek değildir ki, gösterge ile muayene başka şahıslar hakkında da yapılmamalıdır.

3) Heyecanların zamanla ve uzun süren soruşturmalar sebebiyle azalacağı ve gösterge sayesinde suçlu ile suçsuzu ayırmanın mümkün olamayacağı söylenmiştir. Bu nevi durumlarda göstergeden faydalanılmasının imkânı olmadığını kabul etmek gerekmektedir. Fakat gösterge zaten soruşturmanın başında, daha hazırlık soruşturmasında kullanılırsa, soruşturmaların sür'atli yürümesi prensibine uyulduğu gibi, bu nevi bir itiraz da önlenmiş olacaktır.

4) Göstergenin kaydettiği heyecanların yalandan başka sebeplerle de olabileceği ileri sürülmüştür. Gerçekten, meselâ, pazı sık-mak, adaleleri iradî olarak kasmak suretile göstergelyi yanıltmak mümkün olduğu müşahede edilmiştir; fakat aynı şekilde bu iradî hareketlerin de ortaya çıkarılması mümkün olmaktadır.

5) Masumların, sadece şüphe edilmekten dolayı, suç ile ilgili sorularda heyecanlanabilecekleri ileri sürülmüştür. Gerçekten, normal olarak suçlular olayla ilgili denilen sorularda heyecan izi gösterdikleri, fakat olayla ilgisiz sorularda heyecan eseri göstermedikleri, buna mukabil suçsuzların her iki nevi soru bakımından böyle bir farklı duruma sebebiyet vermedikleri bir kaidedir. Ancak, bazı şahıslar bakımından bu kaide işlememekte, masum olan şahısta böyle bir farklı durum denemenin bir kaç defa tekrarında varlığını muhafaza ederken, suçlular bakımından deneme tekrarlandıkça farklılık azalmakta, kaybolmaktadır. Bu suretle heyecanlardan ötürü sun'i bir şekilde başlarda ortaya çıkan kanaat daha sonra suçsuz lehine ortadan kalkmaktadır.

6) Eskiden işlenmiş fiiller dolayısıyla grafiğin suçluluk işareti verdiği ve bu sebeple yanımlar görülmüştür. Fakat, bu husus göstergenin aleyhine değil, bilâkis lehine ileri sürülebilecek bir delil olmalıdır. Ayrıca bu husus uzman tarafından nazara alınabilecek bir durum olup, sanığa durum anlatılınca eğer böyle bir şey varsa, grafik suçsuzluk işareti vermeğe başlamaktadır.

7) Makinenin yalnız suçsuzların tespitinde yanılmaz olduğu ileri sürülmüştür. Gerçekten suçlu olmasına rağmen bazı kimselerin suçsuz zannedilmesi mümkündür. Fakat istatistiklere dayanarak ileri sürüldüğüne göre şimdiye kadar suçsuz olmasına rağmen hiç bir kimse suçlu görülmemiştir. Biz sadece Bennett'in yazısında bunun aksine bir tek misale rastlamış bulunmaktayız. Olay şu şekildedir: Evli bir kadın kaybolmuştur. Kocasını, onun kendisini bir başka erkekle yaşamak için terkettiğini, fakat ondan sıkıldığı zaman gene kendisine döneceğini ileri sürmektedir.

Gösterge ile muayenesi yapıldığında, koca karısının katili olarak görülmekte ve cesedini sakladığı anlaşılmaktadır. Polis, bir itiraf elde etmeğe çalışırken kadının evine döndüğü ve kocanın, göstergedeki testinde değil, fakat klâsik sorgu usulüne göre yapılan sorgusunda söylediklerinin doğru olduğu anlaşılır.

Bu durumda, görüldüğü gibi, gösterge suç işlememiş birini suçlu çıkartmış olmaktadır. Bunun sebebi, kocanın ikide bir kendisini bırakıp başkasına giden karısını, sebepsiz olmıyarak, kadını öldürmeyi ve cesedini ortadan kaldırmayı düşündüğü ve bunun da bir suçluluk duygusu yarattığı söylenebilir. Fakat bu denemeyi yapan ve en iyi uzmanlardan biri olarak kabul edilen Dr. Daniel J. Gordon, adigeçen yanlışlığın adamın zekâsının kıt oluşuna atfedilmesi gerektiğini ileri sürmüştür⁶⁵.

Yukarda, bazı kimselerin gösterge ile muayeneye elverişli olmadığının meydana çıkarıldığını görmüştük; bunlar arasında geri zekâlılar da mevcuttur, biraz önce naklettiğimiz olayda bu husus nazara alınsaydı, hata başlangıçta önlenmiş olurdu.

Konumuza dönerek, göstergenin suçsuzları suçlu olarak tanımasına istatistiklerin mâni olduğu doğru ise (aksi abit olmamış olduğu söylenmektedir), bu olağanüstü bir sonuçtur. Bugün pek az delil bu derece muhakeme hukukunun gayelerine uymaktadır, denilebilir. Bir suçsuz haksız yere cezalanacağına yüz suçlunun haksız

65) Bennett : s. g. makale, sh. 156.

yere cezadan kurtulmalarını kabul eden bir devirde 85 suçluyu doğru teşhis edip 15 suçluyu suçlu göstermiyen (suçsuz gösteren) göstergenin bu hatası pek fazla mühimsenmiyecektir, zannediyoruz.

8) Tenkitlerden biri de sonuçların kontrol edilemediği şeklindedir. Bu tenkidin bütün testler bakımından yapılması mümkündür. Gerçekten, göstergenin özel sektörde kullanılmasında, meselâ bir bankaya alınacak şu kadar adayın evvelce bazı yolsuzluklar yaptıkları sonucuna varıldığında, bunların işe alınmamaları ve yerlerine böyle emareler göstermiyenlerin alınmaları halinde, reddedilenlerin gerçekten bu nevi fiilleri işleyip işlemedikleri ayrıca araştırılmamaktadır. Ancak bir kısmının ikrarı ile göstergenin sonuçlarının teyid edilmesi mümkün olmaktadır. Bu sebeple Amerikada heyecan göstergesinin leh ve aleyhinde konuşulabilmektedir⁶⁶. Fakat, suçluluk alanında aynı tenkitleri ileri sürmek mümkün değildir. Çünkü, sanık, heyecan göstergesinin kendisini suçlu göstermesile mahkûm edilmemekte, bu testler suçluluğu isbata yarayan deliller bulunmasına imkân verirse mahkûmiyet ancak bu bulunmuş deliller kıymetlendirilmek suretile tesis edilmektedir. Meselâ, A eğer B'yi öldürmüş ise, heyecan göstergesinin yardımı ile tabanca bulunmakta, bilfarz tabancanın A'ya ait olduğu parmak izleri ile sabit olmakta, hattâ bazan başka deliller de bu suçun A tarafından işlendiği kanaatini uyandırmaktadır; ancak bu haldedir ki A mahkûm olmaktadır.

9) Nihayet, sonuncu bir tenkit de heyecan göstergesinin kötüye kullanılmasının mümkün olmasıdır.

Fakat, kötüye kullanılma ihtimali sadece heyecan göstergesi hakkındadır denemez; bu ihtimal halen mahkemelerde itibar gören bir çok deliller bakımından da variddir. Tanıklığın, mevcut tedbirlere rağmen kötüye kullanıldığı bir gerçektir. Bunun gibi bilirkişi mütalâaları için de aynı ihtimal mevcuttur. Heyecan göstergesinin aynı kusurla malûl olması ondan faydalanmayı bertaraf edecek bir husus sayılmamalıdır. Yapılacak şey, kötüye kullanma imkânını asgarî hadde indirecek hukukî tedbirleri almaktır. Nitekim, A.B.D. de bu yolda bazı adımlar atılmış ve heyecan göstergesi uzmanlarının meslekî faaliyette bulunmalarının ruhsata tâbi tutulması gerektiği ileri sürülmüştür⁶⁷.

66) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 236.

67) *Gregory, Alex Lee* : s. g. makale, sh. 71; *Steel, Robert D.* : s. g. makale, sh. 42 - 44.

VI — YALANI BULMAKTAKİ İSABETİ

Bu makina ile evvelâ lâboratuvarlarda, sonra da tatbikatta birçok denemeler yapılmıştır.

1) *Lâboratuvar denemeleri :*

Marzi, İtalyada yapılan denemelerde olağanüstü sonuçlar alındığına işaret etmekte, «Bu alet şüphesiz çok dahiyane bir buluş olup araştırmalar için büyük yardım sağlamaktadır» demektedir⁶⁸.

Fakat, genellikle, belki başka alanlardakinin aksine olarak, makinenin tatbikatta lâboratuvardakinden daha iyi bir sonuç verdiği kabul olunmaktadır. Çünkü, lâboratuvarda hiç bir zaman gerçek bir hayat durumu temsil edilememektedir⁶⁹. Robinson'un kitabından şu pasajı okuyunca bu nokta daha iyi anlaşılacaktır. Robinson, psikogalvanometreyi izah ederken şöyle diyor: «Bir gün R. P. Summers'ten beni de bu denemeye tâbi tutmasını rica ettim. Bu ricamı kabul ederek beni sandalyeye oturttu ve avuçlarımın içine bu levhacıkları tespit ettikten sonra bana on tane iskanbil kâğıdı göstererek bunlardan zihnen bir tane seçmemi ve bunu aklımda tutmamı rica etti. Bundan sonra iskambillerin hepsini ortaya sererek ve bunları teker teker eline alıp bana göstererek her defasında (bu mu?) diye sordu. Ben her defasında galvanometrenin iğnesini gözden kaçırmıyarak bana gösterdiği iskambile şöyle bir göz atıp (hayır) diyordum. Sıra, seçtiğim maçanın ikilisine geldiği zaman da tamamen tabii olmasına bütün gayretimle çalıştığım bir sesle (hayır) dedim. Fakat aynı anda galvanometre'nin ibresinin derhal saptığını da gördüm. Bu denemeyi üç defa tekrar ettik. Sonunda seçtiğim kartı gizlemenin mümkün olmadığını ve üç defa yalan söylediğimi ve bu yalanımın da meydana çıkmış olduğunu itiraf mecburiyetinde kaldım. Bu sözlerim üzerine Summers gülümsüyerek bana şunları söyledi: (Görüyorsunuz ya, bir iskambil kartı için böyle terliyorsunuz. Ya bir suç işlemiş olsanız?)»⁷⁰.

Demek ki, lâboratuvarda, hayattaki durumları (karakol, ceza, v.s.) tam olarak canlandırmak mümkün olmamaktadır. Bu da lâbora-

68) *Marzi, Alberto* : La perizia psicologica nello studio della testimonianza, Firenze, sh. 32.

69) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 224.

70) *Robinson* : s. g. eser, sh. 285/286.

tuvar denemelerinin hayattaki kadar isabetli olmamasını gerektirmektedir. Bununla beraber lâboratuvarda bu tecrübelerin daha müsmir olup tatbikatta o kadar isabetli olamadığını ve bunun sebebinin de bilinemediğini söyleyenler de vardır ⁷¹.

1914'de Benussi bir pneumograf ile nefes alıp verme nisbetini ölçerek denemeler yapmıştır. Bir çok kimseler üzerinde yapılan bu tecrübelerde denemeye tâbi tutulan şahısların eline, üzerinde rakkam veya yazı bulunan bazı kâğıtlar verilmekteydi. Şahıslar kâğıttakinin doğru veya yanlış olduğunu söylüyorlardı. Jüri şahısların o andaki duruşuna ve hareketlerine bakarak doğru veya yalan söyledikleri neticesine varmaktaydı. Benussi ise aynı şahısların nefes grafiklerini inceliyerek doğru veya yalan söyledikleri sonucuna varmaktaydı. Jürinin arada sırada tesadüfen, buna karşılık Benussinın yüzde yüz isabet kaydettiği görülmüştür ⁷².

1917'de Marston, kan basıncını esas alarak Benussi'ninkine benzer tecrübelerle girişmiştir. On talebe zaman zaman bir jürinin önüne çıkararak tanık olarak ifade vermektedirler; bunlardan bir kısmı sanığın bulunduğu yeri doğru olarak bildirmekte, bir kısmı ise bu hususta yalan söylemektedir. Denemede 107 üzerinden 103 isabetli netice elde edilmiştir ⁷³.

Susini'nin verdiği izahata göre, denemeye tâbi tutulan şahısların kâğıda yazmış olduğu rakkamın aranıp bulunması şeklindeki denemelerde % 70 isabet kaydedilmiştir ⁷⁴.

Hindistanda Mysore Üniversitesinde psikogalvanometre ile yapılan denemelerde 143 şahıs üzerinde 91 isabet kaydedilmiştir ki, % 63 teşkil etmektedir ⁷⁵.

2) Tatbikattaki durum :

Makinenin lâboratuvâr dışında, pratik gayelerle kullanılması halleri az değildir ve gittikçe de fazlalaşmaktadır. Durumu özel sektörde, askerî alanda ve adlî soruşturmalarda incelemek doğru olur.

71) *Inbau* : The Lie - detector (1950), sh. 7.

72) *Benussi* : Die Atmungssymptome in der Lüge (Archiv f. d. ges. Psychol.) 1914, 31, 244-273. *Ferracuti*'den naklen: s.g.e., sh. 214; *Woodworth - Schlosberg* : s. g. eser, sh. 186-187.

73) *Susini* : s. g. makale, sh. 303.

74) *Susini* : s. g. makale, sh. 310.

75) *Schivabasappa* : s. g. makale, sh. 39 ve 42.

a) Özel sektörde.

Bu makineden, kanunî hiç bir mecburiyetleri olmamasına rağmen, üstelik de bir ücret ödiyerek, A.B.D. de bankalar, büyük mağazalar ve hattâ sigorta şirketleri faydalanmaktadır. Özel sektörün makineden faydalanması daha ziyade önleyici mânadadır.

A.B.D.'de müstahdemleri tarafından soyulan firmaların bu yüzden uğradığı zararın toplamının yılda bir milyar doları bulduğu, buna karşı bir çok firmanın heyecan göstergesi denemesi ile müstahdemlerini seçmek yolunu bir çare olarak düşündüğü görülmektedir. A.B.D.'de 30 - 40 bin firmanın bu göstergeyi kullanan uzmanları çalıştırdığı tahmin olunmaktadır⁷⁶. Alınacak memurların iyi hal kâğıdı ve bonservis getirmesile yetinilmemekte, makine ile denemeye tâbi tutulmaları cihetine gidilmektedir. 1936'da beş yıl içinde 2.000 banka memuruna bu aletin uygulandığı söylenmiştir⁷⁷. Bu durumdan özel müesseselerin bizzat kendilerinin memnun oldukları, para verip bu denemeleri yaptırmalarından anlaşıldığı gibi, sigorta şirketlerinin de kendi kârlarını düşünerek bu denemeleri teşvik etmeleri bu denemelerin faydasını göstermektedir. Nitekim, bazı sigorta şirketleri müstahdemlerini makineye tâbi tutmayı kabul edip bunu yerine getiren müesseselerin hırsızlığa karşı sigorta tarifelerinde % 10 bir indirme kabul etmişlerdir⁷⁸. Tehlike çoğaldıkça sigorta tarifelerinin yükseldiği kabul edilirse, deneme sonucu alınan memurların daha az tehlike arzettiğinin daha şimdiden kabul edilmiş bulunduğu söylenebilir.

A.B.D.'de bu işin ne kadar ciddî tutulduğunu göstermek üzere bir kaç rakkam vermek istiyoruz. Marston'un verdiği sayılara göre, Şikago'da 50 banka üzerinde yapılan incelemelerde, müstahdemlerin % 15'inden % 33'üne kadarının az veya çok ağırlıkta hırsızlıklar yaptığı sonucuna varılmıştır⁷⁹. Inbau ise, Şikagoda 52 bankaya mensup 2.000 kadar kişi üzerinde 3 yıl sürece yaptığı araştırmalar sonucunda, bunlar arasında % 10 ilâ % 25 inin yalan söylediğini tespit etmiştir⁸⁰.

76) *Gregory, Alex Lee* : Why Workers Steal (The Saturday Evening Post, November 10, 1962, sh. 68-71).

77) *Gorphe* : s. g. eser, sh. 122.

78) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 232.

79) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 231/232.

80) *Joseph, Ch. N.* : s. g. makale, sh. 296.

b) Askerî amaçlarla kullanılması.

Tarihçe kısmında da temas ettiğimiz gibi, bu aletin gelişmesi üzerinde savaşların, bilhassa savaşlar sırasında başvurulan casusluk ve karşı - casusluk sebeble, çok tesiri olmuştur. Gene hatırlanacağı üzere Amerikan Ordusunda bu alet mecburî teçhizat arasına girmiştir.

1945 ağustos'unda Almanyanın Amerikalılar tarafından işgalinde onlara yardımcı olacaklarını söyliyen yüzlerce eski harp esiri üzerinde yapılan denemeler sonunda bunların 1/3'ünün samimî olmadığı sonucuna varılmış ve bu işe kabul olunmamışlardır ⁸¹.

1946 şubatında, Army Corps of Engineers, Tennessee'de, Oak Ridge atom araştırma tesislerine tahsis edilen personelin kontrolünü yapmak (bunların sadık kimseler mi, yoksa casus mu olduğunu araştırmak) için Keeler, Chatham v.s. gibi uzmanları vazifelendirmiştir. 7 yıl boyunca 18.000 kişi üzerinde 50.000 kadar deneme için 361.000 dolar sarfedilmiş ve müspet sonuçlar alınmıştır ⁸². Amerikan Ordusunun 27 askerî lâboratuvarında 1948'den 1952'ye kadar aşağı yukarı 2500 şahıs denemeye tâbi tutulmuştur ⁸³.

c) Adli soruşturmada kullanılması.

Bu makinenin en çok kullanılması arzu olunan alan hiç şüphesiz suç soruşturması alanıdır. Bu alanda aletin kullanılmasını inceleyen bu incelemeyi, aletin suçluları ve suçsuzları bulmak üzere kullanılması şeklinde iki kısımda yapmayı uygun buluyoruz.

aa) Suçluları bulmak için.

1944'de, Arizona'da, bir harp esirleri kampında Drechsler adında bir Alman denizaltıcısı ölü olarak bulunmuştu. Haftalar süren neticesiz bir soruşturma sonunda kamp kumandanlığı o zaman Şikago'da Counter - Intelligence Corps School'un Müdürü olan R. W. Pierce'den yardım istemişti. Pierce, Keeler'e başvurarak 3 hafta içinde cinayetin siyasî sebeplerle ve 7 kişi tarafından işlendiğini ortaya koymuştur. Bunun üzerine makinenin müessiriyetine kâni olan Pierce, Şikago'daki mektepte görülen dersler arasına heyecan göstergesi hakkındaki dersi de eklemiştir ⁸⁴.

81) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 215.

82) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 217.

83) *Joseph, Ch. N.* : s. g. makale, sh. 300.

84) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 215.

Adlî alanda rastlanan meşhur örneklerden biri de şudur:⁸⁵

Tüccar (X) son olarak arabasında bir yabancı ile görülmüştür. Kendisinin bir tuzağa düşürüldüğü sanılmaktadır. Araba ile son olarak yanında görülmüş olan yabancı şahsın hüviyeti hakkındaki bütün bilgiler karakollara gönderilmiştir. Bir süre sonra trafik nizamına aykırılıktan birisi tevkif olunmuş, polis bunun aranan kimse olduğu şüphesine kapılmıştır; çünkü, gerek araba, gerek yabancı şahıs evvelce verilmiş bilgilere uymaktadır. Fakat yabancı şahıs arabanın kendisine satıldığı hakkında, görünüşe göre cebren alınmış ve öldürülenin imzasını taşıyan bir vesika göstermektedir. Ayrıca öldürülene ait bir saat de üzerinde bulunmuştur. Bu olay meydana çıkarıldığı takdirde, failin ayrıca aynı şartlar altında kaybolmuş 4 şahsa karşı işlenmiş suçların da faili olması ihtimali belirmiştir.

Şahıs, Keeler'in makinesinde tecrübeye tâbi tutulmuş, tüccarın ölümü hakkında verdiği cevapların yalan olduğu gösterge tarafından tespit edilmiştir. Fakat, önemli olan taraf, adam öldürme suçlarında kaide olduğu üzere, cesedin bulunmasıdır. Bu sebeple şahsa, tüccarın zehirlendiği, boğulduğu, tabanca ile öldürüldüğü, v.s. hususunda sorular sorulmuştur. Tabanca ile öldürme sorusuna verilen cevapta bir ipucu yakalanmış ve otomobilin oturma yerinin altında da bir tabanca bulunmuştur. Bundan sonra cesedin nereye saklandığı sorulmuştur. Bunun için sanığa yöneltilen sayısız sorulardan cesedin gömüldüğü sonucuna varılmıştır. Nereye gömülmüş olduğu hususundaki inceleme sonunda bunun mezarlık olduğu anlaşılacak bu defa mezarlığın yerinin tespitine geçilmiştir. Bunun için sanığa bir A.B.D. haritası gösterilmiş ve bütün federe devletler teker teker sayılarak bunlardan ismi geçtiğinde heyecanlandığı devlet üzerinde durulmuştur. Bu devletin daha büyük ölçekli bir haritası 10 eşit kısma bölünüp ismi geçerken heyecanlandığı biri üzerinde durulup 9'u bir kenara bırakılmış ve bu şekilde cesedin gömülmesi muhtemel mezarlığın bulunduğu alan yarım mil kareye indirilmiştir. Bu alanda iki mezarlık bulunmaktadır. Bu anda asabileşen sanık bir sıçrayışta bağlı olduğu bağlı koparmış, göstergelyi de parçalamıştır. Her iki mezarlıkta yapılan araştırmada bir mezarın ellenmiş ol-

85) Bu yazı F. Baker ve Fred E. Inbau'nun makalesinde ilk defa çıkmıştır (La découvert scientifique des criminels - Revue juridique de Minnesota, 1933, part. XVIII, sh. 602). Aynı olay başka yazılarda da önemi dolayısıyla zikredilmiştir. Meselâ: *Boon*: Le détecteur de mensonges (Revue internationale de police criminelle, 1952, sy. 62, sh. 293); *Gorphe*: s.g. eser, sh. 124/125.

duğu dikkati çekmiş, bir metre derinlikte de tüccarın cesedine rastlanmıştır. Sanığın, öldürdüğü kimseleri yeni kazılıp kapatılmış mezarlara gömdüğü anlaşılmıştır.

Hindistanda bile bu nevi araştırmaların yapıldığı anlaşılmaktadır⁸⁶. Misuri polis müdürü Shivabasappa bir şemsiye hırsızlığı vak'asında şüpheyi çeken üç kişiyi denemeye tâbi tutmuş, neticede bu üç kişi arasında herkesin en fazla şüphelendiği şahsın değil, fakat bir başkasının hırsızlık fiilinin faili olduğu anlaşılmıştır⁸⁷.

bb) Suçsuzları bulmak için.

Amerikada soruşturmanın bilhassa baş kısımlarında, göstergeye sanığın suçluluğunu değil, fakat aksine suçsuzluğunu ispat için başvurulduğu söylenmiştir⁸⁸.

Göstergenin suçluları bulmakta % 85 kadar isabet kaydettiği ileri sürülürken, bu nisbet sanıkların suçluluğu bakımındandır. Demek ki % 15 isabetsizlik sanıkların suçlu olmaları bakımından kabul edilmektedir. Buna karşılık suçsuzları hiç bir zaman suçlu göstermediği, hiç bir halde suçsuz dediği kimsenin suçu işlediğinin sonradan sabit olmadığı, tespit edilen 1500 masumiyetin hiç birinin hatalı çıkmadığı belirtilmiştir⁸⁹.

Bir müessesenin tahsildarı olan iki genç bir sabah Salt Creek Bank'a uğrayarak bir miktar para alırlar. Aynı gün öğleden sonra iki haydut yüzleri açık olarak güpe gündüz bankayı soyarlar. Yapılan soruşturmalarda banka memurları bu haydutların o sabah bankadan para çeken iki genç olduğunu bildirirler. Bunlar hemen yakalanarak sorguya çekilirler, fakat her ikisi de o gün öğleden sonra şehirde bulunmadıklarını iddia ederler, lâkin bu iddialarını ispat edecek tanık gösteremezler. Yarı resmî bir şekilde işin soruşturulmasına memur edilen Keeler bu iki genci heyecan göstergesi ile muayene eder ve her ikisinin de masum olduğu sonucuna varır. Müdafaa avukatı denemenin dayandığı esasları açıklar; mahkeme heyeti sanık lehinde bir durum takınmışken savcıya bu duruma bir şey söyleyip söylemeyeceği sorulur; Savcı, «göstergesi jüri heyetinin yetkisine tecavüz addettiğini» beyan eder. Bu iddia üzerine sa-

86) *Shivabasappa* : s. g. makale, sh. 41/42.

87) *Shivabasappa* : s. g. makale, sh. 41/42.

88) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 239.

89) *Robinson* : s. g. eser, sh. 283/284; aynı hususun tekrarı, *Porta* : Contributo delle moderne indagini psicologiche nella giustizia penale (Giustizia Penale, 1953, sy. IX, Parte I, col. 321); *Kamay*: Yalancıyı bilen makine (Polygraf) (İstanbul Barosu Dergisi, 1962, sy. 4/5, sh. 4/5).

nıkların mahkûm edilmesi ihtimali meydana gelmiş ve iş bu şekilde gelişirken, duruşmanın başlamasından iki saat evvel Minneapolis'de tutulan iki haydut Salt Creek Bank'ı soyduklarını itiraf ederek çaldıkları paraların bir kısmını geri verirler. Bunun üzerine jüri, Keeler'in göstergesinin sanıkların suçsuzluğunu ispat etmesinden bir hafta sonra iki gencin beraatine karar verir.

Göstergenin görünüşte suçlu zannedilmekle beraber, aslında hiç de suçlu olmadığını ispat ettiği hallerden ilgi çekici biri de şudur: Keeler bir gün bir otelin müstahdemlerini gösterge ile muayene etmek üzere çağırılır. Otelin patronu adamlarından şüphe etmektedir. Otelde müstahdemlerden başka kumar odalarının idaresi ile görevli bir baş kumarbaz ile idaresinde sekiz profesyonel kumarbaz bulunmaktadır. Neticede müstahdemlerin hemen hepsinin bazan müşteri, bazan da otel patronu aleyhine haksız iktisapta buldukları tespit edilmiş, buna karşılık baş kumarbaz da dahil olmak üzere bütün kumarbazların yüzde yüz dürüst oldukları tespit olunmuştur; bunlar meslekleri icabı dürüst olmaya mecbur kimseler olup en küçük bir hile kumarhanenin müşterisizlikten kapanması sonucunu verebilirdi⁹⁰.

Larson, göstergeye karşı ekseriya cehalet sebeble ileri sürüldüğü beyan olunan tenkitleri cevaplandırırken, polis soruşturmasında bu aletin kullanılmasından, özellikle suçsuzları suçlu göstereceği için çekinildiğine işaret etmekte, fakat böyle bir ihtimalin mümkün olmadığını söylemektedir. 1923'e kadar suç işlemediği tespit olunan sanıkların 310'unun durumlarının teyid edildiğini, bunlar arasında her türlü insan bulunduğunu açıklamaktadır⁹¹.

Başta, bazan suçsuz da heyecanlanmakta ve suçlu ile aynı durumda görünmekte ise de, bu geçici bir süre için devam etmekte, deneme uzadıkça suçsuzların grafiğinde bir düzelme olmasına mukabil, suçluların grafiğinde grafik gittikçe daha fazla bozulmaktadır⁹².

cc) Başka suçları ortaya koymak için.

Bazan, göstergenin, hakkında soruşturma yapılan kimse soruşturma konusu suçu işlemediği halde, onu fail olarak vasıflandırdığı görülmektedir.

90) *Johnston, A.* : The magic Lie Detector. The Saga of Leonard Keeler (Academy lectures on lie detection compiled and edited by V. A. Leonard 1958, Springfield, Illinois, c. II, sh. 5/6).

91) *Susini* : s. g. makale, sh. 309.

92) *Susini* : s. g. makale, sh. 304.

Meselâ, gösterge ile araştırmalara ilk başlama şerefini elinde bulunduran Lombroso, tâ o zamanlar, Torinoda sfigmograf yani kan basıncını ölçen göstergesi ile altından yapılmış bazı eşyaları çalmaktan sanık olan birinin, suçun faili olarak görünmesine rağmen, bu hırsızlık fiilini işlemediğini, fakat başka bir hırsızlık yapmış olduğu içindir ki gösterge ile yapılan tecrübede hırsız olarak görüldüğünü ortaya koymuş, soruşturma da bu sonucu teyid etmiştir⁹³.

Buna benzer bir başka olayı da Bennett nakletmektedir. A.B.D. de bir kız kaçırma olayı dolayısıyla bir şahıs sanık olarak yakalanır. İki görgü şahidi de bu şahsın aleyhine tanıklıkta bulunmaktadır. Sanık suçunu şiddetle reddetmekte, fakat gösterge onun suçluluğunu açıklamaktadır. Uzman, sanığı aşağı yukarı yirmi defa denemeye tâbi tutmasına rağmen onu suçlu bulmaktadır. Nihayet uzman sanığın bu suçu değilse de aynı mahiyette başka bir suçu işlemiş bulunacağını sanıktan sorar. O zaman sanık başka bir şehirde iki yıl evvel bir kız kaçırdığını beyan eder ve bundan sonra yapılan denemelerde suçsuz bulunduğu diğer bir deyimle ikinci fiili işlemediği anlaşılmış olur⁹⁴.

Porta da, adam öldürmekle itham edilen 23 zencinin hiç birinin bu suçu işlemediğinin, fakat bunların işledikleri 276 hırsızlık ve 143 yağma fiilinin ortaya çıkarıldığını nakletmektedir⁹⁵.

cc) Tatbikattaki isabet nisbeti.

Amerikan ordusu polisi lâboratuvar uzmanlarından Joseph'in verdiği bilgiye göre⁹⁶, henüz yalanı yüzde yüz ortaya çıkaracak bir gösterge yapılamamıştır. Şikago ilmî polis lâboratuvarında 1938'den 1941'e kadar 1127 şahıs üzerinde yapılmış denemelerde suçlu bulunanların % 85'i hakkında bu teşhisin sonradan teyid edildiği tespit olunmuştur. Bunların % 50'si lâboratuvarda ikrar etmişler, % 20'si lâboratuvarda fakat başka suçu ikrar etmişler, % 15'i ise lâboratuvar dışında ikrarda bulunmuşlardır. Daha mütehassıs elemanlar elinde bu nisbetin yükseleceği ümid olunmaktadır.

Bu konuda otoritelerden biri olarak tanınan Inbau gösterge sonuçlarının gerçek olaylarda yüzde yüz tam olarak doğruyu vermediğini tekrarlamaktadır. Bunun sebebi, ona göre, test yapıldıktan

93) *Lombroso* : Polizia giudiziaria. Città di Castello, 1889 (*Ferri*'den naklen; *Sociologia criminale*, cilt II, Torino, 1930, sh. 355).

94) *Bennett* : s. g. makale, sh. 156.

95) *Porta* : s. g. makale, sh. 326.

96) *Joseph* : s. g. makale, sh. 298.

sonra olayın akıbeti hakkında hemen bilgi edinilememesidir. Bununla beraber, bir tahminde bulunabilmek için bazı dayanaklar mevcuttur. Meselâ, Şikago Polis Müdürlüğüne bağlı lâboratuvarda çalışan uzmanların 16 yılı aşan süre boyunca edindikleri tecrübeler bunlardan birini teşkil etmektedir. Bu tecrübelerle dayanarak yapılan tahminlere göre heyecan göstergesi testi suçluların meydana çıkarılmasında % 75 nispetinde bir isabet göstermektedir. Fakat bundan gösterge ile yapılan teşhislerde % 25 nisbetinde bir yanlışlık yapıldığı sonucuna varmamalıdır; zira bunun mânası çeşitli yüz olayda göstergeyi kullanan uzman 75 veya 80 olay hakkında kesin bir suçluluk sonucuna varıyor demektir. Kalan 20 veya 25 olayın 15 veya 20 sinde uzman, değişik sebepler yüzünden, kat'i bir teşhis yapamamaktadır. Geri kalan 5 olay muhtemel yanlışma nisbetini teşkil etmektedir. Buna rağmen, bu % 5 muhtemel hata payı yapıldığı bilinen hatalara dayanarak tespit edilmiş değildir; bu, sadece muhtemel azamî hata nisbetidir. Başka bir ifade ile, meselâ 1943 yılında adı geçen lâboratuvarda icra edilen 467 denemede sadece 2 hata tespit edilmiştir. 1944'de yapılan 353, 1945'de yapılan 467, 1946'daki 518 test sonuçlarının hiç biri hatalı çıkmamıştır. Buna karşılık kat'i teşhis konamıyan olayların nisbeti şöyledir: 1943'de % 19,1, 1944'de % 18,2, 1945'de % 15,4 ve 1946'da % 16,5. Bilinen olaylara göre, hata payı tahmin edilen % 5 nisbetinin çok daha altına düşmektedir. Tabiatile, bütün hataların sureti mutlakada meydana çıkarılmış olduğu iddia edilemez. Bununla beraber, kabul edilen % 5 hata payının bütün muhtemel hataları ihtiva edebileceği akla yakın gözükmektedir⁹⁷.

Gösterge denemelerinin lâboratuvar tecrübelerinde % 63 civarında doğruyu gösterdiği ileri sürülürken, bu nisbetin gerçek olaylarda uzmanların ifadesine göre, % 75 veya % 85'i bulduğu anlaşılmaktadır. Avrupa yazarları da bu hususta bazı nisbetler vermektedir. Meselâ Graven⁹⁸ özel sektörde, banka, mağaza hususî teşebbüste % 90 veya 95, Gorphe⁹⁹, banka ve umumî müesseselerde % 80, suç meselelerinde % 62 isabet kaydedildiğini nakletmektedirler; fakat bu bilgiler ikinci elden verilmektedir.

97) *Inbau* : s.g.e., sh. 9/10; onun verdiği nispetlere yakın nispetler için bk. *Warren D. Holmes*: The degree of objectivity in chart interpretation (Academy lectures on Lie Detection, compiled and edited by V.A. Leonard, 1958, Springfield, Illinois, vol. II, sh. 62-70).

98) *Graven* : s. g. makale, sh. 331.

99) *Gorphe* : s. g. eser, sh. 122.

d) İnfazda kullanılması.

Suç işlemekten sanık olup, neticede de mahkûm olmuş ve fakat halâ da suçsuz olduğunu ileri sürenlerin gösterge ile teste tâbi tutulmasından bir fayda sağlanabilip sağlanamayacağı üzerinde durulmuştur. Kaliforniyadaki Cürmî Araştırma Bürosunda G. H. Brereton'un uzun ve geniş denemelerine dayanarak vardığı sonuç, bu nevi araştırmaların pek mânalı olmadığı merkezindedir. Bunun sebeplerini de şöyle açıklamaktadır:¹⁰⁰

1) Şahıs zaten uzun soruşturmalara tâbi tutulmuş, bu da heyecanı azaltmıştır.

2) Zaman geçmiş, hüküm çıkmış, kat'ileşmiş, infaz başlamıştır. En fena sonuçlar psikolojik olarak göze alınmıştır. Artık heyecana yer kalmamıştır.

3) Bu kadar zaman içinde suçlular bile yavaş yavaş kendilerini işledikleri fiilin haklılığına inandırmaktadırlar; suçluluk hissi bu suretle izale edilmektedir.

Dr. Condor bu nevi sebepler yüzünden infaz rejiminde gösterge ile muayenenin yeri olmaması gerektiğini ileri sürmektedir. Bennett, şartla salıverme ümidinin heyecan sebebi olacağı ve göstergenin bu şekilde infazda da kullanılabilmesinin mümkün bulunduğu fikrindedir. İnfaz sırasında, mahkûmun ıslah olup olmadığını anlamak için yapılan incelemelerde, özellikle mahkûmun zekâ derecesinin, terbiyesinin, karakterinin seçeceği mesleğin, ahlâk duygusunun incelenmesinde testlerden başka heyecan göstergesinin de kullanılmasının gittikçe genelleştğine işaret edenler de vardır¹⁰¹.

e) Önlemede kullanılması.

Suçların araştırılmasında olduğu gibi onların önlenmesinde de göstergeden fayda sağlanacağından bahsedenler olmuştur. Göstergenin zaman zaman sabıkalılara uygulanmasının onları korkutarak suç işlemelerine engel olabilecek bir tesir doğuracağı ileri sürülmüştür¹⁰².

100) Bennett : s. g. makale, sh. 158/159.

101) Fondation Internationale Penale et Pénitentiaire. Les methods modernes de traitement Pénitentiaire, sh. 39.

102) Joseph, Ch. N. : s. g. makale, sh. 296.

VII — MEVZUAT KARŞISINDAKİ DURUMU

Heyecan göstergesi Amerikada kullanılmakta, fakat Avrupa henüz bunun cahili bulunmaktadır. Bu bakımdan tabiatile Amerikadaki durum ilgi çekici olmak lâzımgelir.

1) *Amerika Birleşik Devletlerinde :*

Burada inceleme konusu ile ilgili ilk yargılama makamı kararı 1923 tarihinde verilmiştir. Kolumbiya İstinaf Mahkemesi A. Frye dâvasında bu usulü «ilmen yeter derecede tanınmadığı için» reddetmiştir¹⁰³. Ondan sonraki tatbikat da bu şekilde gitmiş hattâ bu konuda sanığın rızasına bile önem verilmemiştir^{103 a}.

İstinaf mahkemelerinin heyecan göstergesi testlerinin kabule şayan olmadığına ısrar ettiği, fakat taraflar arasında (genel olarak savcı ve sanık, fakat bazı hallerde müdahil ve sanık) deneme başlamadan evvel yazılı bir anlaşma yapılır ve bu denemenin bağlayıcı olduğu kabul edilirse, tatbikatın bunu muteber saydığı¹⁰⁴ anlaşılmaktadır. Meselâ, 1935'de Kolumbiyada iki kişi bir şerifi tabanca ile yaralamaktan muhakeme edilmekteyken, savcı bazı dolayısıyla delillere dayanmakta, sanıklar ise inandırıcı olmayan bir alibi (olay sırasında başka yerde olma iddiası) ileri sürmekteydiler. Bu durumda savcı ve sanıklar bir anlaşma yaptılar. Anlaşma şu şekildeydi:

«Bir tarafta eyalet savcısı Anno Miller ve savcı yardımcısı H. B. Roger tarafından temsil edilen Wisconsin devleti ve diğer tarafta sanık Tony Grignano ve Cecil Loniello ile müdafileri Darell Macintyre ve Gordon Dawson arasında aşağıdaki anlaşma tanzim ve akdedilmiştir :

1. Lac Vert Mahkemesi huzurunda kendilerini müdafaa ettikleri ithamlar hususunda iki sanığı poligraf incelemesine tâbi tutmakta Leonard Keeler'in hizmetini Devlet temin edecek ve ödeyecektir.
2. Bu mukaveleden sonra, Wisconsin Devleti ve sanıklar, sözü geçen test'lerin ve bu testleri gerçekleştirmek için kullanılan usullerin ve aynı şekilde bunların hasıl edebileceği tesirlerin delil olarak kabule şayan olmaları aleyhinde beyanda bulunmaya müncer olan bütün itirazlardan vazgeçmişlerdir.

103 - 103 a) *Boon* : s. g. makale, sh. 322-323.

104) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 236.

3. Bu şekilde, elde edilen delil, kendilerine tevcih edilen ithamları kıymetlendirmek için, sanıkların aleyhindeki öteki dâva delilleri ile birlikte, taraflardan biri veya diğeri tarafından jüriye sunulabilecektir.
4. Devlet, taraflardan birinin veya diğerrinin isteği üzerine, M. Leonard Keeler tarafından sarfedilen emek için tanıklık harçlarını ödeyecektir.
5. Bu testlerin sonuçlarını gösteren diyagramlardan ayrı olarak, Leonard Keeler'in bu grafiklerin yorumundan kendisi tarafından çıkarılan sonuçlar üzerinde uzman olarak tanıklıkta bulunması hususunda açıkça anlaşma vaki olmuştur ¹⁰⁵.

Birinci derece mahkemeleri arasında heyecan göstergesi denemesini muteber sayan ilk karar 1938'de Kenny dâvasında verilmiş, Fordham Üniversitesi'nden Summers'in sevk ve idare ettiği derinin elektrik iletkenliği denemesi delil olarak kabul olunmuştur ¹⁰⁶. Bunun gibi birinci derece mahkemeleri arasında aynı yoldan gidenler olmuştur; fakat, birinci derece mahkemelerinin verdikleri kararlar diğerrlerini bağlamadığı için önemleri fazla olmamaktadır. Harvey Neelan'ın başkanlığındaki Milwaukee bölge mahkemesi, bu testleri yardımcı bir vasıta olarak uzun yıllar kullanmıştır. Hâkim Neelan'ın başkanlığını yaptığı mahkeme cezası bir yıl hürriyeti bağlayıcı cezayı aşmayan kabahat ve cünha nevinden suçlara bakmaktaydı. Muknî ve kat'i delillerin bulunmadığı dâvalarda savcı test isteğinde bulunur, hâkim de bu test'in yapılmasına karar verirdi. Bu suretle, test sonuçları delil olarak değerlendirilir ve kabul edilirdi. Üç yıl zarfında bu şekilde 125 dâva görülmüş ve bunların % 10'unda sanık suçunu itiraf etmiş, % 30'da sanığın suçsuz olduğu anlaşılmış ve beraat etmiştir; % 60'da ise sanıkların yalan söyledikleri tespit edilmiştir ¹⁰⁷.

İndiana, Illinois, Wisconsin ve Ohio Devletleri birinci derece mahkemelerince gösterge sonuçlarına delil kıymeti tanındığı, daha bir çok mahkemelerin mahallî kanunlara uygun olduğu takdirde bu sonuçlara muteber nazarile baktığı, fakat A.B.D.'de 50 kadar devlet yanında, ayrıca Federal Adalet sisteminin de bulunduğu, bu ba-

105) *Boon* : s. g. makale, sh. 323/not 2.

106) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 236.

107) *Steel, Robert D.* : A.S.İ. Prospectus (Academy Lectures on lie detection, sh. 40).

kımdan tam bir şey söylemenin zor olduğu da beyan olunmuştur ¹⁰⁸. Her ne kadar, bazı mahkemeler (Illinois, Ohio, Wisconsin, New-York, Kolumbiya...) göstergesi delil olarak kullanmakta iseler de, Yargıtay'ın meseleyi kesin olarak halletmediği söylenmiştir ¹⁰⁹.

Son soruşturma bakımından durum bu merkezde iken, hazırlık soruşturmasında göstergenin kullanılmasına daha fazla cevaz verildiği söylenebilir. Bu devrede, sanığın ikrarını gösterge ile elde etmek kadar, bunu kullanmak tehdidi altında ikrar ettirmek de gayri meşrû sayılmamıştır ¹¹⁰. Buna sebep olarak da Amerikada ancak rıza ve itimada (Trustworthiness) aykırı olarak elde edildiği takdirde ikrarın gayri muteber olduğu fakat sanığı şaşırtmak suretiyle elde edilen ikrarın muteber olduğu beyan edilmiştir ¹¹¹. Meselâ, Hipple (1939) ve Pinter (1948) dâvalarında sanıklar gösterge muayenesine tâbi tutulacakları endişesile, ikrarda bulunmuşlar, duruşmada bu ikrarın muteber olmadığı irade hilâfına olduğu ileri sürülmüş, fakat bu iddiaları kabul edilmemiştir ¹¹². Aynı şekilde iki yıl sonra Pennsylvania'da sorgu esnasında göstergenin kullanılmış bulunmasının yazılı delilin kuvvetini ortadan kaldırmadığı beyan olunmuştur ^{112 a}. Yalnız, Sims dâvasında (1946) Illinois Yüksek Mahkemesinin aksine bir karar verdiği görülmektedir; bu dâvada savcı sanığa göstergesi uygulamayı teklif etmiş, bu teklif defalarca reddedilmiş olmasına rağmen, ısrar edince ikrarda bulunmuştur. Boon'a göre, Yargıtay, göstergesi kullanacağım diye tehdit ederek ikrar elde etmeyi muteber saymamakla evvelki içtihatlarla aykırı bir karar vermiştir ¹¹³. Ferracuti ise bu halde böyle bir aykırılıktan bahsetmemekte, rıza hilâfına kullanıldığı için burada gayri meşrû bir durum doğduğunun kabul edildiğini beyan etmektedir ¹¹⁴.

Amerikada heyecan göstergesinin kullanılmasına karşı olan bu tutumun sebebini, göstergenin jüri'nin hakkını ihlâl etmesinde bulanlar vardır. Meselâ, Kamay ¹¹⁵, Amerikada sanığın suçlu veya suçsuz bulunduğunu tâyine jürinin hakkı olduğunu, bu bakımdan göster-

108) *Shivabasappa* : s. g. makale, sh. 43.

109) *Joseph, Ch. N.* : s. g. makale, sh. 299.

110) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 238; *Boon*: s. g. makale, sh. 325.

111) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 239.

112 - 112 a) *Boon* : s. g. makale, sh. 325.

113) *Boon* : s. g. makale, sh. 325.

114) *Ferracuti* : s. g. makale, sh. 329.

115) *Kamay* : Yalancıyı bilen makine (polygraph) (İstanbul Barosu Dergisi, 1962, sy. 4-5, sh. 4).

genin bu hakkı ortadan kaldırdığı veya sınırladığı şeklinde bir telâkki'nin doğduğunu, bunun için jüri sisteminde bu alete yer vermekte çekingen davranıldığını beyan etmektedir. Buna mukabil, bir kısım yazarlar ise, Amerikada mahkemelerin tutumunun menfî olmasını, bu usulün Anayasa veya hukuk kaidelerine aykırılığında değil, ilmî bakımdan henüz kabule şayan olmamasında bulmaktadırlar ¹¹⁶.

Kanaatimizce, ikinci mütalâa daha isabetli olsa gerektir; çünkü, aksi takdirde, göstergenin jüriyi kabul etmiyen ülkelerde kabule şayan olması gerekirdi ki, biraz sonra görüleceği gibi, durum hiç de böyle değildir; aksine, bu ülkelerde alet Amerikadaki kadar bile tanınmamış bulunmaktadır. Nitekim, bu alanda otorite olarak kabul edilen Inbau da A.B.D.'de «mahkemelerin bu şekilde hareket etmelerini, göstergenin tekniğinin, fizyoloji ve psikoloji otoriteleri nezdinde, şimdiye kadar bu konuda yapılan keşif, inkişaf ve deneylere dayanarak serdedilecek bilirkişi mütalâalarının mahkemeler tarafından kabulünü haklı gösterecek derecede bir önem ve seviye kazanmamış» olmasına hamletmektedir ¹¹⁷.

2) Avrupa ülkelerinde :

Avrupa devletleri kanunlarında, bu konuda sadece Batı Almanya kanununda sarahat bulunduğu bazı yazarlarca ileri sürülmüştür ¹¹⁸. Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 136 (a) maddesinin bu usulü reddettiği söylenmiştir. Nitekim, ikinci dünya harbini takip eden yıllarda Almanyadaki Amerikan askerî hükûmeti, Bavarya ve Hesse Adliye Bakanlıklarına Alman mahkemelerinde bu göstergenin kullanılmasını tavsiye etmiş, Bavarya Adliye Bakanı bu tavsiyeye uymayarak 13 ekim 1950 tarihinde Bonn Federal Adliye Bakanının fikrini sormuştur. Federal Adliye Bakanı Bavarya Adliye Bakanına ve mahkemelerine yaptığı bir tamimde, sanık veya tanık razı olsa bile bunların sorgusunda göstergenin kullanılmasının tavsiyeye şayan olmadığını, bunun ceza muhakemesi kanununun genel hükümlerine, m. 2, m. 104 tanıkların beyanına dair 69/3'e ve bu arada 136 (a) maddesine aykırı olduğunu beyan etmiştir ¹¹⁹. 18

116) Meselâ, *Boon*: s. g. makale, sh. 324.

117) Bk. *Inbau*: s.g.e., sh. 11.

118) *Marrè, Efisio* : Sull'impiego della «Narco - analisi» e del «lie - detector» come mezzi di indagine giudiziaria (Giustizia Penale; 1959, Parte I, col. 366).

119) *Boon* : s. g. makale, sh. 326.

şubat 1954 tarihli bir kararında Karlsruhe'deki Batı Almanya Yüksek Mahkemesi gösterge ile sorguyu tecviz etmemiştir ¹²⁰.

Buna karşılık, bir kısım yazarlar, m. 136 (a) nın bu gösterge-den sarıh olarak bahsetmediğini, hal tarzının bunun dışında aranması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bunların bir kısmı göstergenin kullanılabilceği, bir kısmı ise kullanılmıyacağı sonucuna varmışlardır.

Wurtenberger, Alman Ceza Muhakemesinde bu usulün kullanılmıyacağı sonucuna varmıştır (Juristenzeitung, 1951, sh. 772-775). Radbruch da göstergeye tâbi tutulmanın ikrara cebretmek ve hukuk devleti fikrine ihanet etmek olduğunu beyan etmiştir (Festschrift für Wilhelm Sauer, 1949, sh. 123). Siegert de konuşup konuşmamanın sanığın iradesine bırakıldığını, gösterge ile sorgunun bu iradeyi bertaraf ettiğini beyanla, rıza olsun olmasın aletin sorguda kullanılmasına muhaliftir ¹²¹.

Buna karşı, Seelig, bu makine incelemeye tâbi tutulan kimse-nin iradesi üzerinde hiç bir şekilde tesir etmediği, ancak bu şahsın verdiği gayri şuurî işaretlerin ve tezahür hareketlerinin sadece daha dakik bir şekilde tespiti bahis konusu olduğu için, bu hususta ileri sürülen hukukî tereddüdlere mazur sayılmıyacağını beyan etmektedir ¹²². Yazarlardan Erbs de göstergenin sorguda kullanılabilceği fikrindedir (Neue Juristische Wochenschrift, 1951, sh. 387) ¹²³.

Hollandada bir müdafî sanığın suçu işlemediğine dair bir testi mahkemeye arzetmiş, fakat mahkeme sanığın şuurunun incelenmesine karar vererek bu son bilirkişi raporuna dayanmış, göstergenin test'lerini nazara almamıştır ¹²⁴.

Gösterge Fransa, Belçika ve İtalyada da kullanılmamıştır ve daha uzun bir müddet de kullanılacağı hususunda bir işaret bulunmamaktadır ¹²⁵. Fransada bu usulün başta bir ilgi çektiği, fakat istenen hususları ilmî bir titizlikle vermediği için bunu devam ettiremediği kanaati vardır ¹²⁶. Belçikada, susma hakkının, sadece cebrin

120) *Ferracuti*: s. g. makale, sh. 240.

121) *Siegert*'ten naklen: La libertà psichica dell'imputato nell'interrogatorio (Giustizia Penale, 1952, Parte I, col. 200).

122) *Seelig*: Traité de criminologie. Paris, 1956, sh. 296.

123) *Siegert*'ten naklen: s. g. makale, col. 200.

124) *Boon*: s. g. makale, sh. 326/327; *Ferracuti*: s. g. makale, sh. 239.

125) *Ferracuti*: s. g. makale, sh. 240.

126) *Porot - Bardenat*: Psychiatrie médico - légale. Paris, 1959, sh. 89; *Sabatini* (tercüme): Poligraf ve vicdan hürriyeti (İst. Huk. Fak. Mec. 1962, ayrı bası, sh. 13).

ve tehdidin değil, fakat aynı şekilde sanığı kendi aleyhine tanıklığa icbar edecek yeni araştırma usullerinin de (Poligraf, narkoanaliz, elektroşok gibi) mutlak ve zarurî mahkûmiyetini gerektirdiği ileri sürülmüştür¹²⁷. Lizbonda yapılan Milletlerarası Polis kongresinde bu aletin azamî dikkat ve ihtiyatla kullanılması tavsiye olunmuştur¹²⁸.

Genel olarak, Amerika ve Avrupadaki durumu karşılaştırdığımızda, şöyle bir farka rastlanmaktadır: Amerikada göstergenin kullanılması tatbikata, bu arada adlî tatbikata, daha açıkçası polis soruşturmasına ve hattâ birinci derece mahkemelerin ihticac ettikleri ispat vasıtaları arasına girmiştir. Buna mukabil, göstergenin Avrupada adliye dışı kullanılması ancak bazı lâboratuvar denemelerine inhisar etmekte, pratik gayelerle kullanıldığına rastlanmamaktadır. Bu durumda adlî soruşturmada hiç bahis konusu edilmemesi de tabii karşılanmak gerekmektedir. Bunun yanında, Amerikada ileri sürülen mahzurlar daha ziyade göstergenin müessir olup olmadığı noktasında iken, Avrupada hukukî ve ahlâkî bakımdan olmaktadır.

VIII — GÖSTERGENİN SORUŞTURMADA KULLANILMASI BAKIMINDAN İLERİ SÜRÜLEN MÜTALÂALAR

Bir kısım yazarlara göre göstergeyi sorguda kullanmamalıdır; bir kısım yazarlar ise bunların mütalâalarını cevaplandırarak yakın bir gelecekte göstergenin adalete faydalı olacağını ileri sürmektedirler. Bir kısım yazarlar ise, bazı kayıt ve şartlarla göstergenin şimdiden kullanılmasına taraftardır. Şimdi serdedilen fikirlerle şöyle kısaca bir göz atalım.

1) *Göstergenin sorguda kullanılması aleyhindeki fikirler :*

Bunları, teknik, ahlâkî ve hukukî itirazlar olmak üzere üç kategoride toplayabiliriz.

a) Teknik bakımdan ileri sürülen itirazlar.

Heyecan göstergesi, bir kimsenin yalan söylerken, gerçeği gizlerken saklıyamadığı bazı reaksiyonlarını, heyecanlarını ve bundan doğan değişiklikleri ölçmektedir. Fakat bazan suç işlememiş bulun-

127) *Vanhalewijn*: Droit de défense en matière represive et conventions internationales (Revue de droit pénal et de criminologie, 1963, sy. 6, sh. 531).

128) *Ferracuti*: s. g. makale, sh. 239.

makla beraber, korkusundan yalan söyliyener olabilir¹²⁹. Sırf suç şüphesi altında bulunduğu için bir kimse suç işlendiği sırada o yerde olduğunu saklamaya kalkabilir. Ayrıca mağdur şahsa olan sevgi veya nefreti sebebiyle onun adı geçerken heyecan duyabilir ve nihayet suç faili olmak dışındaki başka sebepler de heyecana mahal verebilir.

Herkes bu heyecan göstergesini kullanamamaktadır. Yalanı bulan gösterge değil, fakat uzmanın ustalığıdır. Demek ki, sonuç uzmandan uzmana değişecektir; objektif olarak netice çıkarılamamaktadır; gösterge eğrilerinin, kayıtlarının yorumunda uzmanın şahsî fikri, tecrübesi, zekâsı rol oynamaktadır¹³⁰.

Heyecan göstergesinin sonuçlarının doğruluğunu tespit etmek mümkün değildir. Eğer göstergeye kıymet verilirse o kimse suçlu olarak görüldüğünde bu sonucun doğruluğu ne ile sabit olacaktır^{130 a}.

Görüldüğü gibi göstergeyi kullanan uzmanın yanılması mümkün olduğu gibi, yanılıp yanılmadığı hakkında da sağlam bir fikre varmak kolay olmaktan uzaktır.

b) Ahlâkî bakımdan ileri sürülen itirazlar.

Bir fikre göre, göstergenin sorguda kullanılması suiistimallere yer verebilir. Öyle bir durum olabilir ki, bazı kimselerin dinî inanış dereceleri, devlet adamlarına karşı olan duyguları bile araştırma konusu yapılabilir. Bu ise insanlığın ortak kültürüne ve hristiyanlığa aykırı bulunmuştur¹³¹. Göstergenin diktatörlerin elinde tehlikeli bir vasıta olmasından çekinilmiştir.

c) Hukukî bakımdan ileri sürülen itirazlar.

Jüri usulünün yürürlükte olduğu yerlerde veya suçsuzluğa karar vermenin jürinin yetkisi içinde bulunduğu ve bu bakımdan göstergenin bu yetkiye tecavüz teşkil ettiğini ileri sürenlere rastladığımızı yukarda temas etmiştik.

Bunun dışında göstergenin sanığı ikrara zorladığı ileri sürülmüştür. Sanık bazan heyecan reaksiyonlarının kendisini ele vereceğine inanarak artık ikrar etmek mecburiyetinde kaldığını düşünmekte ve bu korku ile ikrar etmektedir. Korku altında ikrarın kıy-

129) *Florian* : Delle prove penali. III. ed. a cura dell'avv. prof. Pietro Fredas, Milano, 1961, sh. 136.

130 - 130 a) *Boon* : s. g. makale; sh. 327.

131) *Siegert* : s. g. makale, col. 200.

meti olmayacağı düşünülerek, göstergenin ancak bunun kullanılmasına rıza gösteren kimselere uygulanması düşünülmüştür. Fakat bu son çare de tamamen tatmin edici olmamıştır; çünkü, bu durumda göstergenin kullanılmasına razı olmayanın suçlu olduğu şeklinde bir fikre varılacağından korktuğu için, böyle bir fikre varılmaması amacıyla sanığın mecburen razı olmuş görünmek zorunda kalacağı düşünülmüştür¹³². Kısacası, bu düşünceye göre, göstergenin kullanılması, rıza aransın aranmasın, netice itibarile susma hakkına ve doğru söyleme mecburiyeti olmaması esasına aykırı düşmektedir. Susma hakkı, cebir ve şiddet kullanılması kadar, sorgunun poligrafla yapılmasını da önlemektedir¹³³. Gösterge ile sorguda, manevî cebrin bütün vasıfları mevcut bulunmaktadır; o işkenceyi geri getirmiştir¹³⁴.

Göstergenin kullanılmasının müdafaa hakkına da aykırı düştüğü, müdafaa muhakemenin her safha ve derecesinde tecavüz edilemez bir hak iken ve bundan dolayı da sanığın yalan söyliyerek müdafaası mümkün iken, heyecan göstergesiyle yapılan sorgunun bu imkâna yer bırakmadığı ileri sürülmüştür¹³⁵. Sanığın susma hakkını kabul ederek göstergenin onun hakkında değil, fakat tanık, bilirkişi, şikâyetçi, muhbir hakkında kullanılmasını kabul eden de vardır¹³⁶.

2) İtirazlara verilen cevaplar :

Bu cevapları, tıpkı itirazlarda olduğu gibi, üç bakımdan vermek mümkündür.

a) Teknik bakımdan ileri sürülen itirazlara cevaplar.

Heyecan göstergesi bugün çok geliştirilmiş bulunmakta, göstergeyi çok iyi kullananlar bile yalanlarını saklamakta güçlük çekmektedirler¹³⁷.

132) *Boon* : s. g. makale, sh. 327

133) *Vanhalewijn* : Droit de defense en matière repressive et conventions internationales (Revue de droit pénale et de criminologie, 1963, sy. 6, sh. 531).

134) *Sabatini* : Poligraf ve vicdan hürriyeti (Ö. Tosun tercümesi) (İst. Huk. Fak. Mec. 1962 ayrı bası, sh. 15-16).

135) *Sabatini* : s. g. makale, sh. 19.

136) *Madia - Mirabile* : Il poligrafo (lie detector) al servizio della criminologia e della psicologia giudiziaria. Indagini sull'utilità limiti di impiego (Rassegna di studi penitenziari. 1962, fas. IV-V, sh. 458).

137) *Joseph, Ch. N.* : s.g. makale, sh. 300.

Göstergenin yalanı meydana çıkarmakta her zaman isabet etmediği, yanılmaz olmadığı ileri sürülerek bundan vazgeçilmesi tavsiye olunmuştur. Halbuki böyle bir düşünce ile hareket edildiğinde ceza muhakemesi hukukunda hiç bir delile, ispat vasıtasına değer verememek durumuna düşülür; çünkü, yüzde yüz isabetli delili bulmak çok enderdir. Bugün göstergesiz sorguya çekenler bakımından da gösterge ile sorguda ileri sürülen tenkitler evleviyetle ileri sürülemez mi acaba? Bir sanığın yalan söylediği için bocaladığı gibi, yalan söylemeden de bocalaması acaba onun başına işler açmıyor mu? Görülüyor ki heyecana kapılan zayıfların mahkûm olup metin ve kuvvetli olanların beraat edebilecekleri şeklindeki tenkit her ispat vasıtası bakımından ileri sürülebilen bir tenkittir¹³⁸. Kaldı ki, Larson tenkitlerin çoğunun bu alandaki bilgisizlikten ileri geldiğini söylemektedir. Ona göre, masumların heyecanlanmaları halinde, bunların suçlu oldukları için mi, yoksa sadece heyecanlı kimseler olduklarından mı böyle bir grafik gösterdiklerini anlamak için olayla ilgili ve ilgisiz sorular karşısındaki tutumlarını karşılaştırmak yeterlidir. Zaten yapılan denemeler, suçsuzların heyecanlarının zamanla ortadan kaybolması, suçlularının ise gittikçe artması şeklinde neticelenmektedir. Larson'un ifadesile «hüviyeti tespit edilmiş, itham olunmuş, suç anında başka yerde olduğunu ispat edemeyecek durumda cinayet, ırza geçmeden okuldan kaçmaya kadar nice sanıklar bu alet sayesinde beraat etmişlerdir¹³⁹.

Göstergenin kullanılmasında uzmanın ustalığı, tecrübesi, zekâsı aranırken, acaba bugün göstergesiz sorguda bunlara ayrılan yer daha mı azdır? Bugün de bu işlere soruşturmayı yürütenin sübjektifliği girmemekte midir?

Göstergenin sonuçlarını kontrol edememek meselesine gelince:

Heyecan göstergesine, kontrol edilmemiş hususlarda da ispat kuvveti tanınmasını zaten hiç kimse ileri sürmemektedir. Genel olarak göstergenin ancak delil toplama faslında yani ön soruşturmada kullanılması tavsiye olunmaktadır¹⁴⁰. Onun hâkimi değil, delil toplayan araştırmacıyı aydınlatması, polis tahkikatında¹⁴¹, hazırlık so-

138) *Herzog* : Les nouvelles méthodes d'investigation dans le procès pénal (Examen médico - psychologique et social des délinquants. sh. 275-276).

139) *Susini* : s. g. makale, sh. 309.

140) *Susini* : s. g. makale, sh. 311; *Ferracuti*: s. g. makale, sh. 241; *Fragola*: Il Lie - detector e le sue applicazioni (Giustizia Penale, 1955, I, 372).

141) *Susini* : s. g. makale, sh. 308.

ruşturmasında emare olarak kullanılması tavsiye olunmaktadır¹⁴². Göstergenin bulgularının delil olmayıp emare olduğu noktası üzerinde haklı olarak durulmuştur¹⁴³. İkrar veya başka bir delil teyid etmedikçe bu mütalâalardan faydalanılmıyacaktır¹⁴⁴.

b) Ahlâkî bakımdan ileri sürülen itirazlara cevaplar.

Ahlâkî bakımdan ileri sürülen ve göstergenin kullanılmasının diktatörlüğe yol açacağı, dinî ve siyasî fikirlerin araştırılmasına alet olacağı iddiasına gelince:

Diktatörlüklerin meydana gelmesinde bir çok sosyal sebepler vardır; bu bakımdan, göstergenin sorguda kullanılması diktatörlüğün sebebi olamaz; ancak, göstergenin bu maksatlarla kullanılması diktatörlüğün bir neticesi olabilir¹⁴⁵. Diğer bir deyişle göstergenin kullanılmaması diktatörlük önlenektir denemediğine göre, bu itiraz üzerinde durulmasına lüzum yoktur. Diktatörlük bir kere meydana geldi mi, gösterge olmasa dayak ve işkence onun yerini zaten tutacak, gösterge ile sorgu yapmak nezaketine rastlanması zor olacaktır.

Göstergenin kullanılmasının insanlığın ortak kültürüne ve hristiyanlığa aykırı olduğu beyanına gelince:

Bu sözler de yuvarlak ve açık olmayan ifadelerdir. Ortak kültür ve hristiyanlık (daha doğrusu din) yalanı ortaya çıkartmaya değil, onu işkence ve zulümle çıkartmaya mani olmalıdır. Daha ileriye gitmek prensibin mâna ve gayesini kaybetmek, unutmak şeklinde karşılanmalıdır. Bu bakımdandır ki, göstergenin kullanılmasına ahlâkî bir mâni olmadığı söylenmiştir¹⁴⁶.

c) Hukukî bakımdan ileri sürülen itirazlara cevaplar.

Bu itirazlara da kolaylıkla cevap verilmiştir. Sanığın ikrar mecburiyetinde olmamasının sebebi, sanığa ikrar etmesi için cebir ve onun bir başka şekli olan tehdit kullanılmasının önüne geçmektir. Susma hakkı veya yalan söyleme imkânı bu sebepten dolayı kabul olunmuştur. Hâkimin hudutsuz yetkilerine karşı masumun müdafası için kabul edilmiş bir prensibin, suçlunun dokunulmazlığı ve

142) *Marrè, Efisio* : s. g. makale, col. 366.

143) *Meselâ, Herzog* : s. g. makale, sh. 280.

144) *Susini* : s. g. makale, sh. 309.

145) *Herzog* : s. g. makale, sh. 276.

146) *Pretella* : *Moderne techniche e procedimenti psicologici per la ricerca della verità giudiziale* (Criminologia, 1960, fas. IV, sh. 346); *Graven*: s. g. makale, sh. 332/333.

hâkimin kukla haline getirilmesi için kullanılması, daha doğrusu kötüye kullanılması tecviz edilmeli midir? Bir prensip yüzünden mânâsı olmayan sonuçlara kadar gidilmeli ve suç adalete galip getirilmeli midir? diye sorulmaktadır¹⁴⁷. Buna cevap olarak da «Ceza hukukunun yüksek gayeleri hilâfına sanığa bir yalan söyleme hakkı tanınabileceğini kabul etmiyoruz»¹⁴⁸ diyenler bulunmuştur.

Gerçekten, susma hakkı veya yalan söyleme hakkı veya kısaca gerçeği söyleme mükellefiyeti olmaması, sırf işkenceye müncer olabilecek bir yolu kapatmak için kabul edilmiştir. Göstergenin sorguda kullanılması ise işkenceye müncer olacak bir usul değildir, aksine gösterge bugün hemen hemen bütün ülkelerde, gizli de olsa, rastlanan polis sorgularındaki cebir ve tehdide bir son vermek amacını gerçekleştirebilir. Altavilla, eserinde ceza muhakemeleri kanunlarının sorguda maddî ve manevî cebrî telkinî soruları menettiğine, fakat bu yasaklara hiç bir zaman riayet edilmediğine işaret etmektedir. Locard, «L'enquête criminelle» adlı kitabında (sh. 14) «nezaret altına alınanlara yapılan işkenceler bütün Avrupa polisinin yüz karasıdır» derken, Altavilla «Amerikan polisinin de» diye ilâve etmektedir. Ona göre, yakın zamana kadar sanığı ikrar ettirmek için kullanılan usul sorguda üçüncü derece (third degree) yani en sert safhaydı. Bu uykusuz bırakarak, kuvvetli projektörlerle gözlerini kamaştırarak ve ekseriya bunlar da kâfi gelmezse maddî cebir kullanarak, saatlerce süren bir sorgu yolu ile sanığı yormaktan ibaretti. Kanuna aykırı olduğundan ekseriya müdafilerce ileri sürülmekteydi¹⁴⁹. Yazara göre, Amerikan polisleri ortazaman işkencecilerine lâ-yık mirascılar olduklarını ispat etmişlerdir¹⁵⁰.

Robinson, İlim - Cürüm Savaşı adlı kitabında bir zabıta amirinin bir caninin ağzından gerçeği öğrenmek istediği zaman yardımcı ve sekreterlerine «Dostlarım, şimdi şöyle etrafıma gelin de sanık Bay Geoffrey Malmaison'un küçük Mary Smith'i nasıl öldürdüğünü dinliyelim» demek istemesini kimse istemez, demektedir¹⁵¹. Graven de aynı durum üzerinde durarak «Eğer suçluların gittikçe artan teşkilatlanması ve gaddarlığı karşısında poliste tehlikeli bir şekilde yayılmakta olan (el ile sorgu)'ya bir son vermek, cebrî araştırma araç-

147) Herzog : s. g. makale, sh. 277/278.

148) Pretella : s. g. makale, sh. 353.

149) Altavilla : Psicologia giudiziaria. cilt I, Torino, 1955, sh. 364.

150) Altavilla : s. g. eser, sh. 362/not: 3.

151) Robinson : a. g. tercüme eser, sh. 279/280.

larını onun elinden almak istiyorsak, polisi hiç olmazsa tesirli bir (psikolojik sorgu)'nun gerektirdiği ilmî vasıtalarla teçhiz etmeliyiz.» demektedir ve heyecan göstergesinden Avrupalının habersiz olmasını esefle karşılamaktadır¹⁵².

Göstergenin sorguda kullanılması cebrî bir usul değildir¹⁵³. İşkenceye benzeyen tek tarafı sanığın yalanının meydana çıkması korkusudur; bu işkence de herhangi bir sorgu halinde vardır¹⁵⁴.

Göstergenin kullanılmasında rızaya lüzum olup olmadığı meselesinde, bir kısım yazarlar rızaya lüzum olduğunu bir kısmı ise rıza ile dahi bunun kullanılmasının doğru olmadığını beyan etmişler ve sebep olarak da sanığın aleyhine sonuç vermemesi için razı olmak durumuna girdiği ve bu bakımdan rızayı aramakla aramamak arasındaki farkın ortadan kalktığı belirtilmiştir. Bu tenkit, bir ke-re, bugünkü sorgu bakımından da variddir. Bugün de sorguya çekilirken sanıktan cevap vermek isteyip istemediği sorulmakta ve cevap vermek istemiyorum demesi halinde sanığın aynı şekilde ithamı cevaplandırmaktan aciz kaldığını düşündüklerini zannetmesi mümkün olmaktadır. Kaldı ki, heyecan göstergesi ile sorguda, kanaatimizce rızanın alınmasına lüzum olmamalıdır: ceza muhakemesi hukukunda bugün rıza hilâfına yapılan bir çok işlem bulunmaktadır¹⁵⁵. Hürriyeti tahdit eden koruma tedbirleri kanunlarda yer aldığına göre, bu işlem de rıza alınmadan arama, zabıt ve vakalama tev-kifte v.s. olduğu gibi, yapılabilmelidir¹⁵⁶.

Gösterge ile sorgunun müdafaa hakkını ihlâl ettiği endişesine gelince:

Müdafaa hakkı, gerçeklerin meydana çıkarılmasına yaramaktadır, yoksa gerçeğe aykırı hususların meydana çıkarılmasına engel olmak değildir. Bu bakımdan yalanın meydana çıkması müdafaa hakkına aykırı olamaz. Hattâ, gösterge, masumların da meydana çıkmasını sağladığı için, müdafaa hakkını bilâkis kuvvetlendirmektedir.

S O N U Ç

Görüldüğü gibi, heyecan göstergesinin sorguda kullanılması leh ve aleyhinde bir çok fikirler ileri sürülmüş bulunmaktadır. Türkiye-

152) *Graven* : a. g. makale, sh. 333/334.

153) *Pretella* : a. g. makale, sh. 346.

154) *Joseph, Ch. N.* : s. g. makale, sh. 299.

155) *Marrè Efisio* : s. g. makale, col. 367.

156) *Herzog* : a. g. makale, sh. 277.

de Kunter narkoanalize yer verirken bu konuya doğrudan doğruya dokunmamakta, fakat iradeyi yenmeden yalanı meydana çıkaracak bir alet keşfedilirse bunun kullanılmasına taraftar olduğunu kaydetmektedir¹⁵⁷, Erem ise lehte¹⁵⁸ mütalâa beyan etmiş bulunmaktadır. Biz de lehte fikir ileri sürenlerin yanındayız. Bu usulün soruşturmalarda kullanılması hususunda ileri sürülen ahlâkî ve hukukî tenkitlerin yersiz olduğu kanaatindeyiz. Hazırlık soruşturmasında bizde de, kanunumuz değişmeden göstergenin kullanılmasına imkân olduğu kanısındayız; çünkü, sorgu hakkındaki kaidelerin hâkim önündeki sorguyu ilgilendirdiği, hazırlıktaki ifadeleri içine almadığı kabul edilmektedir¹⁵⁹. Karakollardaki ifade vermelerin ne şartlar altında cereyan ettiği bir an için düşünüldüğünde, heyecan göstergesi ile sorgusunun çok daha nazik olduğu sonucuna kolaylıkla varılabilmektedir.

Bizce yegâne düşünülecek husus, göstergenin yanılıp yanılmadığı ve işin malî portesidir.

Ferri, tâ zamanında, iç heyecanları meydana koyan sfigmograf'ın çok tesirli bir araç olacağını müjdelemişti¹⁶⁰. Gorphe'un dediği gibi, Amerikada başarı sağlayan bu aracın bizlerde sağlamaması için bir sebep bulunmasa gerektir¹⁶¹. Suçlular yeni keşiflerden faydalanırken, hukukun bunlardan uzak kalması izahı imkânsız bir tutum olur. Dikkat edilirse, gösterge, narkoanaliz kadar tenkit olunmamaktadır: narkoanalizde ahlâkî bir sakınca bahis konusu edilebilmekte ve sanığın narkoz tesiri altında olayla ilgili olsun olmasın bir çok sırlarını ortaya dökceği, bunun da insanların ayıpladığı bir şey olduğu düşünülmektedir. Bu araç bakımından böyle bir endişe de bahis konusu edilmemektedir. Sanık her türlü sırlarını ortaya dökmek tehlikesile karşılaşmamakta, sadece sorulara cevap vermektedir, olayla ilgisiz hususlarda açıklama yapması imkânı yoktur. Sadece o olayın aynı olan bir başka olay için cevap verdiği rastlanmıştır ki, bu istisnadır ve nihayet bu halde de olayla pek benzer hususlarda cevap verilmekte, meselâ hırsızlığı yapıp yapmadığı araştırılırken, sanık metresinden değil, fakat daha önceki bir hırsızlığından bahsetmektedir. İkinci bir fark da narkozda konuşmak şart iken.

157) *Kunter* : Ceza Muhakemesi Hukuku. İst. 1964, 2. bası, sh. 316/ not: 223.

158) *Erem* : Adalet Psikolojisi, sh. 225.

159) *Kunter* : a.g.e., sh. 449, 556.

160) *Ferri* : s.g.e., cilt II, sh. 355.

161) *Gorphe* : s.g.e., sh. 125.

gösterge ile sorguda konuşurmaya uğraşmaya bile lüzum yoktur; şahıs konuşmasa bile gösterge cevapları tespit edebilmektedir.

Shivabasappa, parmak izi ile hüviyetin tespiti usulünün bulunması ile hukukça bunun kabulü arasında bir asırdan fazla bir zaman geçtiğine işaret ederek, heyecan göstergesinin on yıl içinde kendisini çok daha fazla tanıttığını beyan etmektedir¹⁶². İlerde, bugün nasıl parmak izi servisleri varsa, gösterge ile sorgu servislerinin meydana geleceğine inananlara biz de katılmaktayız. Müstakbel ceza hukukunda infaz ıslah gayesine eriştiğinde muhakeme hukukunun suçluyu böyle bir metoda tâbi tutmamak için bir sebep bulamayacağı fikrine Herzog gibi¹⁶³ biz de inanıyoruz.

Geriye düşünülecek husus olarak, üzerinde kimse pek fazla durmamış olmasına rağmen, bilhassa bizim gibi iktisaden az gelişmiş ülkeler bakımından, işin malî portesi kaldığı kanaatindeyiz. Bu göstergelerden yeteri kadar alınması ile iş bitmemekte, fakat bunu iyi kullanacak uzmanların da yetiştirilmesi şart olmaktadır. Tabiatile işler şimdiki gibi gittiği takdirde gerçeği meydana çıkarma hususundaki vasıtaların yetersizliği dolayısıyla suçlunun suçsuz, suçsuzun suçlu çıkması ihtimali adaleti daima zedeleyecek fakat adaletin maruz kaldığı zarar bütçede rakam olarak görünmediği için daha az masrafla adalet yapıldığı zannedilmekte devam olunacaktır.

Dr. Ö. TOSUN — Dr. N. GÜRELLİ

BİBLİYOGRAFYA *

KİTAPLAR :

Academy lectures on Lie Detection, Illinois, 1958.

Altavilla — Psicologia giudiziaria, cilt I, Torino, 1955.

Benussi — «Die Atmungssymptome der Luege» (Arch. f. d. ges. Psychol. Leipzig and Berlin. 1914, XXXI 244 - 273).

Forkosch, Morris D. — The Lie Detector and the Courts. New York, New York University Law Quarterly Review, 1939, 30 sh, (New York University School of Law. Contemporary law pamphlets, Seri 1, No. 13).

162) Shivabasappa : s. g. makale, sh. 43.

163) Herzog : s. g. makale, sh. 279.

*) Fred E. Inbau'nun The Lie — Detector adlı broşürüne eklenmiş bibliyografyaya bizim elde ettiğimiz kitap ve makale isimleri de eklenmek suretile ilerde bu konuda etüd yapacaklara faydalı olmak düşüncesile meydana getirilmiştir.

- Ferri, Enrico* — Sociologia criminale, cilt I - II, Torino, 1929 - 1930.
- Florian* — Delle prove penali. III, Ed. a cura dell'Avv. Prof. Pietro Fredas, Milano, 1961.
- Gorphe, François* — L'appréciation des preuves en Justice. Essais d'une méthode technique. Paris, 1947.
- Gross - Seelig* — Handbuch der Kriminalistik. I, sh. 181 ve d.
- Healy, William and Mary T.* — Pathological lying, Accusation and Swindling; a study in forensic psychology. Boston, Little Brown, 1915, 286 sh. (Criminal science monographs, No. 1).
- Hoeffler, J.* — Traité de l'instruction préparatoire en matière pénale. Courtrai, 1956, n. 204.
- Inbau, Fred E.* — Lie Detection and criminal interrogation. 2d. ed. Rev. and enl. Baltimore, The Williams and Wilkins Co. 1948, 193 sh.
- Larson, John A.* — Lying and its detection. A study of deception and deception tests. Chicago. The University of Chicago Press. 1932, 453 sh.
- Löwenstein* — Die Naturwissenschaften 1921 (sh. 403).
- Marston, William M.* — The Lie - Detector Test. Published by Richard R. Smith, New York, 1938.
- Marzi, Albérto* — La Perizia psicologica nello Studio della Testimonianza, Firenze.
- Miray Lopez, Emilio (César Florè tercümesi)* — Manuel de psychologie juridique, Paris, 1959.
- Porot - Bardenat* — Psychiatrie médico - légale. Paris, 1959.
- Robinson (Bahattin Kirman tercümesi)* — İlim - cürüm savaşı, Ankara, 1949.
- Robinson* — La science contre le crime, Paris, 1941.
- Seelig* — Traité de Criminologie, Paris, 1956.
- Weil, Pierre - Gilles* — L'affectivo Diagnostic, Presse Universitaire de France, Paris, 1953.
- Woodworth, Robert S. - Schlosberg, Harold* — Experimental Psychology. New York, 1956.

M A K A L E L E R :

- Arther, Richard O.* — Blood Pressure Rises on Relevant Questions in Lie Detection - Sometimes an Indication of Innocence not Guilt (The Journal of Criminal law, Criminology and Police Science, 1955, cilt 46, sy. 1, sh. 112).
- Bennet, Jr.* — Il poligrafo visto da un amministratore penitenziario (Quaderni di criminologia clinica, 1961, sy. 2, sh. 151).
- Boon, J.* — Le detection de mensonges (Revue internationale de police criminelle, 1952, sy. 62, sh. 289 ve sy. 63, sh. 322).
- Burack* — Analisi critica della teoria del metodo e delle limitazioni del «Lie - detector» (Rivista di diritto processuale penale, 1956, sh. 199).
- Burr, H. E.* — A Pneumograph for Inspiration Ratios. in the Psychology Bulletin. 15 (10) 325 (1918).
- Ferracuti* — Il poligrafo (Delitto e personalità, Giuffré, Milano, 1955).
- Fragola, S. P.* — Il Lie - detector e le sue applicazioni (Giustizia Penale, 1955, I, 369).

Gorphe, François — Peut-on réaliser une justice scientifique? (Revue de criminologie et de police technique, 1950, sy. 2, sh. 83).

Graven, Jean — Le dépistage scientifique du mensonge ou la «question» moderne (Revue de criminologie et de police technique, 1948, sy. 3, sh. 163).

Graven, Jean — Le problème des nouvelles techniques d'investigation au procès pénal (Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1950, sh. 313).

Geldreich, E. W. — Studies of Galvanic Skin Response as a Deception indicator (Tr. of the Kansas Academy of Science, 44: 346 - 351. 1941).

Geldreich, E. W. — Further Studies of the Use of Galvanic Skin Response as a Deception Indicator - (Effect of Fear) (Tr. of the Kansas Academy of Science, 45: 274 - 284. 1942).

Gregory, Alex Lee — Why Workers Steal (The Saturday Evening Post, Novemb. 10, 1962, sh. 68 - 71).

Herzog, Bernard — Les nouvelles méthodes d'investigation dans le procès pénal (in Examen médico - psychologique et social des délinquants, Paris, 1953).

Inbau, Fred E. — «The Lie - Detector» (Journal of Clinical Psychopathology. 8: 151 - 158. July 1946).

Inbau, Fred E. — The Lie - Detector, (Boston University Law Review, Vol. 26. 1946, 263 - 271).

Joseph, Ch. N. — Le polygraphe (Examen médico - psychologique et social des délinquants. 1953, cilt I, sh. 295 - 300).

Kamay, Behçet — Yalancıyı bilen makine (polygraph) (İstanbul Barosu Dergisi, 1962, sy. 4-5-6, sh. 1).

Keeler, L. — A method for detecting Deception (American Journal of Police Science, 1 (1) 38 (1930).

Kemble, H. S. — A scientific quest for truth (Just. P. 112: 383-4, June 19, 1948).

Klemm — Ueber die Atmungssymptomatik bei Untersuchungsgerangenen (Angewandte Psychologie. München, 1929).

Kubis, J. F. — Medicine and lie - detection. Lincoln Quarterly (N. Y.) v. 11, 1943: 28 - 30.

Lie - detector experiment. H. W. Baesen. Chia - Mou Chung, Chen - Ya Yang, J. Crim. L. 39: 532 - 7, F. 12 ' 49.

The lie - detector in Kansas. V. L. Williams. J. B. A. Kan. 16: 437 - 9 May 1948.

Larson, John A. — The Polygraph and Deception (Welfare Magazine, February 11 th. 1948).

Larson, John A. — Deception tests with a demonstration of typical cases (Institut. Quarterly, Springfield, 111, 1923, XIV, No. 4, 102 - 108).

Larson, John A. — The Cardiopneumo - psychogram in Deception (Journal of Experimental Psychology, Lancaster, Pa. 1923 vi. 420 - 454).

Larson, John A. — Modification of the Marston Deception Test (Journal of Criminal Law and Criminology. 12 (3) 390 (1921).

Larson, John A. — The Lie Detector Oversold and Rashly Operated (Police Journal, New York, November - December, 1939).

Larson, John A. — Lie Detector Polygraph: History and Development (Journal of the Michigan Medical Society. 37 893 - 897. October 1938).

Mac Nitt, R. D. — In derense of the electrodermal response and cardiac amplitude as measure of deception (Journal of Criminology - Chicago - v. 33, 1942 - 43, 266 - 275).

Madia A., Mirabile E. — Il poligrafo (lie detector) al servizio della criminologia e della psicologia giudiziaria. Indagini sull'utilità e limiti di impiego (Rassegna di studi penitenziari, 1962, Fas. IV - V, sh. 441).

Marrè Efigio — Sull'impiego della «Narco - analisi» e del «Lie - detector» Come mezzi d'indagine giudiziaria (Giustizia Penale, 1959, Fas. XI, Parte I, Col. 364).

Marston, William M. — Systolic Blood Pressure Symptoms in Deception (Princeton, 1917, ii. 117 - 163).

McCormick, C. T. — Deception Tests and the Law of Evidence (Columbia Law Review. 15. 484 (1927).

Mirabile, E. — Studio col «Lie Detector» delle reazioni vegetativo - emotive nelle psicopatie (Folia psychiatrica, 1963, fas. II - III, sh. 271).

Porta, Virginio — Contributo delle moderne indagini psicologiche nella giustizia penale (Giustizia Penale, 1953, sy. IX, Parte I, col. 321).

Pretella, Generoso — Moderne tecniche e procedimenti psicologici per la ricerca della verità giudiziale (Criminologia, 1960, fas. IV, sh. 346).

Reid, J. E. — The lie detector. Ins. Counsel 15: 85 - 6. January 1948.

Reid, J. E. — A revised questioning technique in lie - detection tests. (J. Crim. Law 37: 542 - 7. March - April, 1947).

Reid, J. E. — Recent decisions concerning lie detector examinations (Journal of Criminology (Chicago), v. 34, 1943 - 44: 69).

Reid, J. E. — Méthode scientifique pour déceler le mensonge (Revue de criminologie et de police technique. 1948, sy. 2, sh. 112).

Reznikoff, L. — Narcoanalysis and narcosynthesis (with sodium amytal or pentothal) Hebrew medical Journal (New York) v. 1, April 1946, 188 - 196).

Robinson, H. M. — Science gets the Confession (Forum, January, 1935. 93: New York).

Ruckmick, S. A. — The truth about the lie detector, (Journal of Applied Psychology (Washington, D. C.) v. 22, 1938: 50 - 58).

Sabatini, Giuseppe (Ö. Tosun tercümesi) — Poligraf ve vicdan hürriyeti (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1962, sy. 2).

Sacerdote — Sull'uso dei mezzi scientifici per la scoperta della verità nelle indagini giudiziarie (Giustizia Penale, 1947, I, 82).

Selling, L. S. — Medical aspects of the Polygraph or Lie Detector (Journal of the Mich. Med. Soc. 37: 897 - 901. October 1938).

Shivabasappa — Le détecteur de mensonges (Revue internationale de police criminelle, 1954, sy. 75, sh. 38).

Siegert, Karl — La libertà psichica dell'imputato nell'interrogatorio (Giustizia Penale, 1952, P. I, col. 193).

Synder, L. — Criminal Interrogation with the Lie Detector (Polygraph) - 8 years' experience by the Michigan State Police (Annals of International Medicine 18: 551 - 563. April 1943).

Summers, W. G. — Science can get the Confession (Fordham Law Review 8: 334 (39).

Susini — Etude sur les conditions d'emploi du polygraphe, vulgairement appelé le «Lie - detector» (Examen médico - psychologique et social des délinquants. Paris, 1952. I, Cours international de criminologie, cilt I, sh. 301).

Trousse, P. E. — La preuve des infractions (Revue de droit pénal. 1958.-1959, sh. 731).

Trovillo, P. V. — Deception test criteria; how one can determine truth and falsehood from polygraphic records (Journal of criminology (Chicago) v. 33, 1942 - 1943: 338 - 358).

Trovillo, P. V. — A History of Lie Detection (Journal of Criminal Law and Criminology. 29 (6) 848 (1939).

Vanhalewijn, J. — Droit defense en matière repressive et conventions internationales (Revue de droit pénale et de criminologie, 1963, sy. 6, sh. 531).

Versele, S. C. — Het Wetenschappelijk Trachten naar Bewijs, Rechtskundig Weekblad, Antwerpen.

Wharton, Francis — Evidence in Criminal Cases. Vol. 3, 1935, Sect. 1429.

Wigmore on Evidence. Vol. 3 (3d) Sect. 999. Original and Supplement (contains extensive bibliography) 1947 Pocket Supplement.

Wigmore — Detection of Deception Technique admitted as Evidence, 26, (Journal of Criminal Law and Criminology, 262 (1935).

Wigmore — The Cardio - pneumo - psychogram and its use in the Study of Emotion and Practical Applications (Journal of Experimental Psychology. 5 (5) 323 (1922).

Wigmore — The Inspiration - Expiration Ratio during Truth and Falsehood (Journal of Experimental Psychology. 4 (1): 1 (1921).

Wigmore — Further Technique for Inspiration - Expiration Ratios (Journal of Experimental Psychology. 4 (2) 106 (1921).

Değişik yazarların — The Lie Detector - Opinions as to the Use and Value of the Polygraph (American Journal of Medical Jurisprudence. 1: 258 - 259 (Dec. 1938).

National Detection of Deception Laboratories, Inc. Re — Lie Detector evidence first admitted in N. Y. State Case C 22. 23580, Aug. 19. 1935. New York State. Chic, 1941.

Lie Detector Tests - admissibility as evidence State v. Lowry (Kan) 185 Pac (2d) 147. H. H. Temp L. Q. 22: 216 - 19, October, 1948.

Notlar — 86 American Law Reports 616.

34 » » » 147.

35 Harvard Law Review 302.